

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η ανάπτυξη των BRICS στο διεθνές σύστημα: εξελίξεις, προοπτικές και αναπτυξιακές επιδιώξεις

Επιβλέπων καθηγητής: Γρ. Ι. Τσάλτας

Φανουρία- Ευαγγελία Μιχαήλου Α.Μ: 1213Μ074

Αθήνα 2015

Whether you look at the future either in current US\$ or PPP terms, relative positions of key countries in the world economy are changing.

*Terence James O'Neill
2001*

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ένα σύνολο ανθρώπων που συνέβαλαν στην συγγραφή της παρούσας εργασίας, τόσο πνευματικά, όσο και ψυχολογικά. Ευχαριστώ από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Γρηγόρη Ι. Τσάλτα για την υποστήριξη και τα πολύτιμα εφόδια που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω την Υποψήφια Διδάκτορα Αναστασία Φωτεινακοπούλου για την καθοδήγησή της στη συγγραφή του παρόντος έργου και την αμέριστη κατανόηση και υπομονή που υπέδειξε μαζί μου. Τέλος, θα ήθελα ιδιαίτερα να ευχαριστήσω τους «δορυφόρους» της ζωής μου, τους γονείς μου που με τους δικούς τους αγώνες και τη συμπαράστασή τους κατάφερα να εκπληρώσω όλα μου τα όνειρα μέχρι σήμερα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°

1.1 Ο όρος «αναδυόμενες οικονομίες» και τα γενικά χαρακτηριστικά τους

1.2 Η σύσταση των BRICS

1.2.1 Κίνα

1.2.2 Ινδία

1.2.3 Ρωσία

1.2.4 Βραζιλία

1.2.5 Νότια Αφρική

1.3 Ο ρόλος τους στο διεθνές στερέωμα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

2.1 BRICS και βιώσιμη ανάπτυξη

2.1.1 Κοινωνικές επιπτώσεις

2.1.2 Πολιτικές επιπτώσεις

2.1.3 Οικονομικές επιπτώσεις

2.2 New Development Bank

2.2.1 New Development Bank: Η περίπτωση της Ελλάδας

2.3 8th BRICS Summit : Νέο Δελχί, Δεκέμβριος 2016

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) Ελληνική

i) Βιβλία

ii) Άρθρα

B) Ξενόγλωσση

I) Βιβλία

ii) Άρθρα

Γ) Ηλεκτρονικές πηγές

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΑΔ	Ίση Αγοραστική Δύναμη
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
BRICS	Brazil, Russia, India, China, South Africa
CIA	Central Intelligence Agency
G20	Group of 20
G77	Group of 77
IMF	International Monetary Fund
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NDB	New Development Bank

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η θεαματική επίδοση των αναδυόμενων οικονομιών, μίας ομάδας χωρών μεσαίου εισοδήματος, οι οποίες ραγδαία ολοκληρώθηκαν σε παγκόσμιες αγορές από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, αποτέλεσαν αναμφίβολα την ατμομηχανή της παγκόσμιας ανάπτυξης κατά την δεκαετία που πέρασε, σημειώνοντας υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και μειώνοντας το εισοδηματικό χάσμα με τις αναπτυγμένες οικονομίες. Πρόκειται για τις χώρες των αναδυόμενων αγορών της Βραζιλίας, Ρωσίας, Ινδίας, Κίνας και Νοτίου Αφρικής και ο όρος BRICS προέρχεται από τα αρχικά γράμματα των κρατών αυτών. Αρχικά, ο σκοπός τους ήταν η εγκαθίδρυση μιας «δίκαιης, δημοκρατικής και πολυπολικής παγκόσμιας τάξης», ενώ σήμερα αποτελούν ταχέως αναπτυσσόμενες οικονομίες, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια σκηνή.

Ο ρόλος που διαδραματίζει η εν λόγω πολιτική ένωση στη διεθνή πολιτική και οικονομική επικαιρότητα απασχολεί ιδιαίτερα τον αναπτυγμένο και ισχυρό Βορρά, καθώς οι χώρες BRICS επιχειρούν να εδραιωθούν ως απάντηση του δεύτερου. Ωστόσο, πρόκειται για χώρες με διαφοροποιημένες υποδομές, ιστορία, οργάνωση και αντιμετώπιση των διαφόρων προκλήσεων που προκύπτουν. Παράλληλα, είναι χώρες που παρουσιάζουν μεγάλη ανομοιογένεια στο εσωτερικό τους, όπως για παράδειγμα η κατανομή του πλούτου. Ωστόσο, προτεραιότητές τους αποτελούν η οικονομική μεγέθυνση, η αντιμετώπιση της φτώχειας στο εσωτερικό τους και η ενεργειακή ασφάλεια.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να σκιαγραφήσει την ενδιαφέρουσα πολιτική ένωση των BRICS, πως, δηλαδή, από αναπτυσσόμενες χώρες (με εξαίρεση τη Ρωσία) κατέληξαν να είναι σήμερα «αναδυόμενοι γίγαντες» και πως κατάφεραν να μετατρέψουν το παραδοσιακό διπολικό σύστημα σε πολυπολικό. Ειδικότερα, στο πρώτο μέρος της εργασίας θα παρουσιαστεί η σημασία του όρου BRICS και η ιστορική εξέλιξη της πολιτικής ένωσης, ποια είναι τα στοιχεία που διέπουν τις κοινές αναπτυξιακές τους συνιστώσες, αλλά και ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας μέλος.

Κατόπιν, στο δεύτερο μέρος, θα γίνει αναφορά γενικότερα στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν οι BRICS τον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης. Πώς το δικαίωμα στην ανάπτυξη αποτελεί και βασική συνιστώσα της πολιτικής τους; Πληρούν τις προδιαγραφές ενός ισχυρού αντίβαρου απέναντι στον ανεπτυγμένο Βορρά; Για το λόγο αυτό, θα προσεγγιστεί κάθε πυλώνας της βιώσιμης ανάπτυξης ξεχωριστά, παρουσιάζοντας ποια είναι τα επιμέρους προβλήματα της κάθε χώρας.

Εν συνεχεία, θα παρουσιαστεί η πρόσφατη σύσταση της νέας τράπεζας των BRICS, της New Development Bank, ως νέα αναπτυξιακή τράπεζα και αντίβαρο της Παγκόσμιας Τράπεζας και του IMF. Ως απόρροια της παρουσίασης της NDB είναι και οι πρόσφατες εξελίξεις της Ελλάδας, με τη ρωσική πρόταση για συμμετοχή της πρώτης στη νέα τράπεζα, ως πιθανή λύση ανάκαμψής της από την οικονομική κρίση που μαστίζεται τα τελευταία χρόνια. Τι διαφορετικό θα προσφέρει σε επίπεδο αναπτυξιακής βοήθειας και που αποσκοπεί η ενέργεια αυτή, σε σχέση με την αποδυνάμωση της συνεργασίας Νότου- Νότου; Αποτελεί αντιστάθμισμα των χωρών των Bretton Woods;

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να καταδείξει το φαινόμενο της ανάδυσης των BRICS ως ισχυρών παικτών στο διεθνές σύστημα, δίνοντας παράλληλα έμφαση στην καταγραφή των αναπτυξιακών τους επιδιώξεων. Παράλληλα, θα επιχειρηθεί να δοθεί μια απάντηση σχετικά με το αν μπορούν να θεωρηθούν ανεπτυγμένες χώρες, παρά τα εθνικά τους συμφέροντα που συχνά αποτελούν τροχοπέδη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Ο όρος «αναδυόμενες οικονομίες» και τα γενικά χαρακτηριστικά τους

Στατιστικοί δείκτες όπως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ο δείκτης προσδόκιμου ζωής, ο δείκτης αναλφαριθμητισμού χρησιμοποιούνται από διεθνείς θεσμούς ως προς την κατηγοριοποίηση των χωρών στις κύριες κατηγορίες των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων.

Ως ανεπτυγμένες θεωρούνται οι μεταβιομηχανικές χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ιδιαίτερα ανταγωνιστικό βιομηχανικό κλάδο και καλά ανεπτυγμένη εμπορική υποδομή.

Το σύστημα διακυβέρνησης των ανεπτυγμένων χωρών είναι δημοκρατικό και πολυμερές και τα οικονομικά τους συστήματα είναι καπιταλιστικά και συνήθως περιλαμβάνουν σχετικά χαμηλή παρεμβατικότητα της κυβέρνησης στους τομείς του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών επενδύσεων. Σε αυτήν την κατηγορία περιλαμβάνονται οι πλουσιότερες χώρες του κόσμου με σημαντικότερες εκείνες που σχηματίζουν την τριάδα ΗΠΑ – ΕΕ – Ιαπωνία¹.

Αναπτυσσόμενες αντίθετα θεωρούνται οι χώρες οι οποίες διακρίνονται κυρίως από χαμηλά κατά κεφαλήν εισοδήματα και υψηλούς ρυθμούς γεννήσεων. Ο συνδυασμός αυτών των δύο τάσεων έχει ως συνέπεια την διαιώνιση του στοιχείου της φτώχειας στις χώρες αυτές. Άλλα χαρακτηριστικά τους, τα οποία αποτελούν επίσης και παράγοντες διαιώνισης της φτώχειας, είναι η υψηλή παιδική θνησιμότητα, το χαμηλό προσδόκιμο ζωής, ο υψηλός αναλφαριθμητισμός και τα φτωχά εκπαιδευτικά συστήματα. Οι κυβερνήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες συνήθως είναι κρίσιμα χρεωμένες, με την έννοια ότι το επίπεδο χρέους τους πλησιάζει ή και ξεπερνά τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ τους. Το διεθνές εμπόριο και οι διεθνείς επενδύσεις συνεισφέρουν στην οικονομική τους ανάπτυξη².

¹ Cavusgil, Knight, Riesenberger, *International Business: Strategy, Management, and the New Realities*, (Pearson Prentice Hall: 2008), σελ. 256-7

² Cavusgil, Knight, Riesenberger «*International Business: Strategy, Management, and the New Realities*» (Pearson Prentice Hall: 2008), σελ. 257

Οι αναπτυσσόμενες χώρες, λοιπόν, διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες:³

- ✓ Στις χώρες που βελτίωσαν τη θέση τους στο σύστημα της παγκοσμιοποίησης.
- ✓ Στις χώρες που ενσωματώνονται στο σύστημα αυτό.
- ✓ Στις χώρες που μπορεί μελλοντικά να βελτιώσουν τη θέση τους.
- ✓ Στις περιθωριοποιημένες χώρες.

Από την άλλη πλευρά, οι αναδυόμενες οικονομίες αφορούν χώρες που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία των αναπτυσσόμενων. Η κατηγορία αυτή παρουσιάζει παρόμοια χαρακτηριστικά με τις οικονομίες των ανεπτυγμένων χωρών, όπως λόγου χάρη, ενδοκλαδικές ανταλλαγές και υψηλή τεχνολογική προστιθέμενη αξία. Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει ακριβής και απόλυτος ορισμός σχετικά με το τι συνιστά μια αναδυόμενη οικονομία· εξαιτίας των δυναμικών μεταβολών σε αυτές τις οικονομίες, η λίστα των χωρών που θεωρούνται ως αναδυόμενες, εξελίσσεται επίσης. Ένας, όμως, απλός ορισμός του τι συνίσταται αναδυόμενη οικονομία είναι ο εξής: αφορά μια χώρα που καταλαμβάνει σταδιακά το χώρο της στη διεθνή σκηνή με οικονομικά και πολιτικά μέσα.

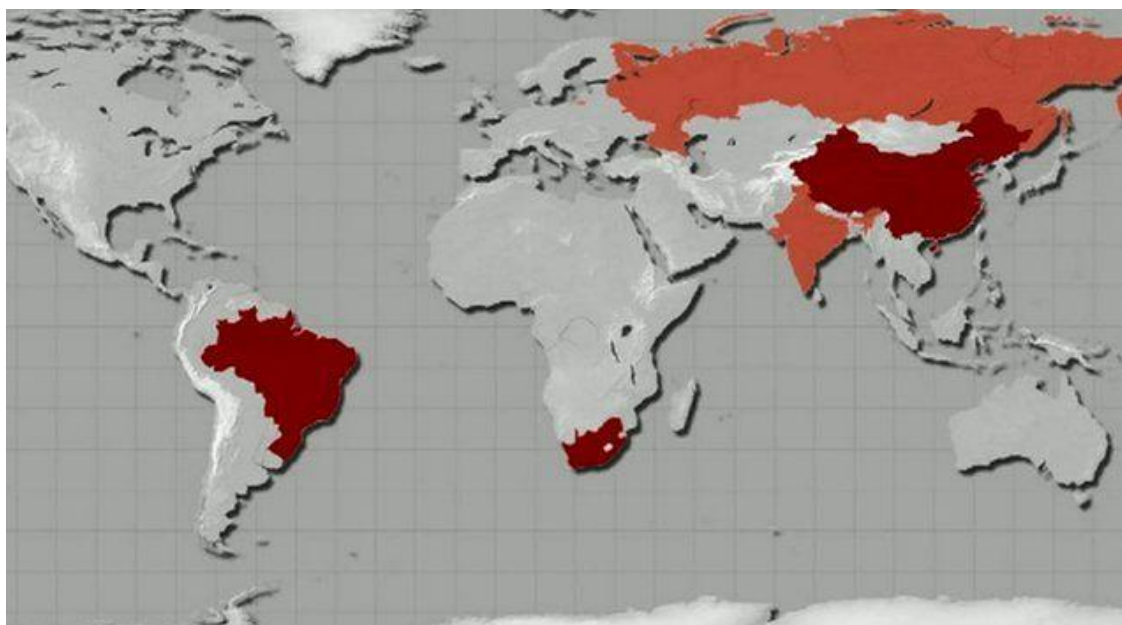
Ωστόσο, πρόκειται για αναπτυσσόμενες οικονομίες οι οποίες έχουν πετύχει ουσιαστική εκβιομηχάνιση, έχουν εκσυγχρονιστεί και έχουν σημειώσει ραγδαία οικονομική πρόοδο από τη δεκαετία του 1980. Επιπλέον, έχουν συγκεκριμένη επιρροή σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά βασίζονται σε οργανωμένα θεσμικά όργανα με προκαθορισμένους κανόνες, όπως ΟΗΕ, ΠΟΕ κ.λπ., για να ενισχύσουν τη θέση τους σε σχέση με τις υπερδυνάμεις του Βορρά. Καθώς ενέχουν μεγάλους επιχειρηματικούς κινδύνους, προσφέρουν μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες αυξάνοντας έτσι τη σημασία τους στην παγκόσμια οικονομία ως ελκυστικοί προορισμοί για εξαγωγές, άμεσες ξένες επενδύσεις και προμήθεια πρώτων υλών.

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν οι αναδυόμενες οικονομίες είναι σημαντικά και έχουν συντελέσει στην προώθηση της ανάπτυξής τους. Τα πιο σημαντικά από αυτά περιλαμβάνουν την φθηνή εργασία, το εργατικό δυναμικό της γνώσης, την κυβερνητική στήριξη καθώς και τα κεφάλαια χαμηλού κόστους.⁴

³ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, (Λιβάνης: 2009), σελ. 197

⁴ Cavusgil, Knight, Riesenberger, *International Business: Strategy, Management, and the New Realities*, (Pearson Prentice Hall: 2008), σελ. 262

Οι αναδυόμενες αγορές ως προς την σύστασή τους παρουσιάζουν ποικίλες ασυμμετρίες. Ως προς το γεωγραφικό σκέλος, είναι διασπαρμένες και εντοπίζονται στην ανατολική και νότια Ασία, στην ανατολική Ευρώπη, στη νότια Αφρική, τη λατινική Αμερική και τη Μέση Ανατολή. Ο χάρτης που ακολουθεί μας δίνει μία εικόνα του τρόπου κατανομής αλλά και του βαθμού διασποράς τους:

Πηγή: BBC News, *Can Brics nations maintain their power?*, 25/3/2013,

<http://www.bbc.com/news/business-21920510>

Διαφοροποιημένες, βέβαια, παραμένουν μεταξύ τους και ως προς το στάδιο ανάπτυξης και οικονομικής μεγέθυνσης. Διαθέτουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στη λειτουργία τους, διαφορετικό επίπεδο ρύθμισης και οργάνωσης των εποπτικών αρχών και του θεσμικού τους πλαισίου. Οι οικονομίες τους παρουσιάζουν ανομοιογένεια και δεν είναι απαραίτητα σε μεγάλο βαθμό συμπληρωματικές.

Μερικά χαρακτηριστικά τους είναι ο «ηλικιωμένος» πληθυσμός, τόσο της Ρωσίας, όσο και της Βραζιλίας, γεγονός που επιδρά αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη, λόγω της σχετικής πτώσης των αποταμιεύσεων, της μικρότερης συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και της αύξησης των δαπανών για την υγειονομική περίθαλψη και τις συντάξεις.⁵

⁵ Vai Io Lo, Hiscock M., *The rise of the BRICS in the global political economy: changing paradigms?*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, 2014, p.g. 13- 25

Η Ινδία επικεντρώνεται περισσότερο στις υπηρεσίες. Αντίθετα, η Βραζιλία, η Ρωσία και η Νότια Αφρική εξακολουθούν να εξαρτώνται από την εμπορευματική παραγωγή. Η Κίνα θεωρείται το σημαντικότερο από τα μέλη της BRICS, διότι είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου. Παράλληλα, να σημειωθεί πως η Κίνα είναι η μεγαλύτερη δύναμη σε παραγωγή και εξαγωγές αυτήν την στιγμή παγκοσμίως. Η Βραζιλία είναι πλούσια στην παραγωγή καφέ, σόγιας και ζαχαροκάλαμου, ενώ η Ρωσία διαθέτει πλούσια ενεργειακά αποθέματα ⁶. Η Ινδία, εντούτοις, παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη στον τομέα της πληροφορικής, της παραγωγής λογισμικών αλλά και στις υπηρεσίες.

Ο πληθυσμός τους έχει αυξηθεί κατά σχεδόν 30 τοις εκατό από το 1990, ενώ σήμερα ανέρχεται περίπου στους 3 δισεκατομμύρια ανθρώπους. ⁷ Το 2012, κατείχαν συνολικά συνδυασμένο ονομαστικό ΑΕΠ 13,7 τρις \$ και ένα εκτιμώμενο σύνολο 4 τρις \$ σε συναλλαγματικά αποθεματικά.

Τα κοινά χαρακτηριστικά τους τα οποία τις διαφοροποιούν ταυτόχρονα από τις υπόλοιπες αναδυόμενες οικονομίες είναι, αρχικά, το γεγονός ότι αποτελούν περιφερειακές υπερδυνάμεις, οι οποίες διαθέτουν μεγάλο πληθυσμό, μεγάλα αποθέματα φυσικών πόρων και μεγάλες αγορές. Πρόκειται για ταχύτατα αναπτυσσόμενες παγκόσμιες οικονομίες, με θετικά μακροοικονομικά μεγέθη και συνεχή βελτίωση της πιστοληπτικής τους ικανότητας. Επωφελούνται τα μέγιστα από την εκρηκτική ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, ενώ απολαμβάνουν το 75% των επενδύσεων σε αναδυόμενες αγορές. Έχουν πολιτική σταθερότητα και συνεχώς υιοθετούν πολιτικές στη κατεύθυνση της απελευθέρωσης και του εκσυγχρονισμού των οικονομιών τους. Τέλος, αποτελούν προορισμό που επιλέγουν οι μεγαλύτερες διεθνείς εταιρίες για άμεσες ξένες επενδύσεις.

Όπως είναι αναμενόμενο από τέτοια μεγέθη, η ανεργία στις χώρες αυτές ανέρχεται σε υψηλά επίπεδα, όπως κατ' επέκταση και τα επίπεδα της φτώχειας. Μεταξύ των μελών των BRICS, η απασχόληση σε αναλογία πληθυσμού είναι πολύ υψηλότερη

⁶ «Τα αποθέματα πετρελαίου της Ρωσίας την 1η Ιανουαρίου 2012 ήταν 17,8 δις τόνοι όσον αφορά τις κατηγορίες των αποδεδειγμένων (AB) και εν μέρει αποδεδειγμένων (C1), και 10,9 δις τόνοι των μελλοντικών (C2). Τα συνολικά αποθέματα φυσικού αερίου για τις κατηγορίες AB+C1 είναι 48,8 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα, και για την C2 είναι 19,6 τρις κυβ. μέτρα.», Η Σύγχρονη Ρωσία, Τεράστια τα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας, Μέλνικοφ Κ., 17/7/2013.

⁷ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Αναδυόμενες οικονομίες - Η αυξανόμενη σημασία των αναδυόμενων οικονομιών, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/international/emerging/html/index.el.html>

στην Κίνα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες μέλη. Ωστόσο, παρατηρείται φθίνουσα τάση για τα επόμενα έτη, λόγω της γήρανσης του πληθυσμού της Κίνας.

Σε αντιδιαστολή με την Κίνα, το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας της Ινδίας αναμένεται να αυξηθεί, χάρη στο νεαρό σε ηλικία πληθυσμό της, που αναμένεται να ενταχθεί στο εργατικό δυναμικό τα προσεχή έτη. Με λίγα λόγια, η ανεργία παραμένει σταθερά σε χαμηλά επίπεδα στην Κίνα, απ' ότι σε άλλες οικονομίες κρατών- μελών των BRICS, ενώ είναι ιδιαίτερα υψηλή στη Νότια Αφρική. Εκτός από την Ινδία, οι οικονομίες BRICS έχουν διατηρήσει σε γενικά χαμηλό επίπεδο τον πληθωρισμό από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ως εκ τούτου, η νομισματική πολιτική στις χώρες BRICS ήταν υπέρ της ανάπτυξης, αλλά με πρωταρχικό στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας. Η στόχευση του πληθωρισμού εισήχθη στη Βραζιλία το 1999 και λειτούργησε με επιτυχία για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών και των επενδυτών. Η νοτιοαφρικανική τράπεζα (South African Bank), τέλος, τη δεκαετία του 2000 προώθησε τον πληθωρισμό στην νομισματική πολιτική, καθώς αποδείχθηκε αποτελεσματική κίνηση για την επενδυτική εμπιστοσύνη.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η Κίνα αποτελεί ισχυρή παγκόσμια δύναμη σε παραγωγή και εξαγωγές. Πολυάριθμες μεταρρυθμίσεις της κινέζικης οικονομικής πολιτικής συνέβαλαν σε υψηλά ποσοστά της παραγωγής και στην αύξηση των εξαγωγών. Σε διεθνές επίπεδο, το πιο σημαντικό κίνητρο ήταν η απελευθέρωση των εμπορικών φραγμών και η ενσωμάτωση με τις παγκόσμιες αγορές εμπορευμάτων. Στην περίπτωση της ινδικής οικονομίας, η επιχειρηματικότητα συνδυάστηκε με το χαμηλό κόστος σε παραγωγή λογισμικών ηλεκτρονικών υπολογιστών, υπηρεσιών, φαρμακευτικών προϊόντων και τηλεπικοινωνιών.

Στη Βραζιλία, εισήχθησαν μεταρρυθμίσεις το 1994, κυρίως στον τομέα της εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία έχει προβεί σε σημαντικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις από τότε, προκειμένου να μειωθούν τα ποσοστά φτώχειας. Παράλληλα έχει προχωρήσει σε σημαντικές φορολογικές μεταρρυθμίσεις για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διαφάνεια στη διαμόρφωση του προϋπολογισμού, την αύξηση των φορολογικών εισπράξεων μέσω της καλύτερης συμμόρφωσης, και τη βελτίωση του συνταξιοδοτικού συστήματος.

Αν και η Κίνα είναι συνήθως αναγνωρίζεται ως εξαγωγίμη υπερδύναμη, η Ρωσία και η Ινδία έχουν, επίσης, αυξήσει τις εξαγωγές τους, γεγονός που καταδεικνύεται και στο ΑΕΠ τους. Από την άλλη πλευρά, η Βραζιλία και η Νότια Αφρική σημείωσαν μικρότερη αύξηση των εξαγωγών κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου 1990-2000. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας, είναι η αύξηση της κινητικότητας των εργαζομένων και η αναβάθμιση των επαγγελματικών δεξιοτήτων, μέσω της βελτίωσης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Στην Ινδία, όπου μόνο το 30% του πληθυσμού ζει σε αστικό περιβάλλον, η κυκλοφορία των εργαζομένων, που προέρχονται από αγροτικές περιοχές, είναι σημαντικά χαμηλότερη απ' ό,τι στην Κίνα.

Η πρόοδος που σημειώνεται στον τομέα των τηλεπικοινωνιών καθίσταται σημαντική, καθώς διευκολύνεται η επικοινωνία των κρατών μελών των BRICS με τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των εν λόγω χωρών και των ξένων επιχειρήσεων, καθώς και μεταξύ των καταναλωτών και των κυβερνήσεων, όλο και περισσότερο πραγματοποιούνται μέσω του διαδικτύου. Τέλος, οι δαπάνες για υποδομές στους λιμένες, τα αεροδρόμια, τους αυτοκινητόδρομους και τους σιδηροδρόμους έχουν αυξηθεί με πολύ ταχύτερους ρυθμούς απ' ό,τι αυτό συμβαίνει τις τελευταίες δεκαετίες σε αναπτυσσόμενα κράτη της Δύσης.

1.2 Η σύσταση των BRICS

Το αρκτικόλεξο BRIC χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον οικονομικό αναλυτή της Goldman Sachs, Jim O' Neill⁸ για να εκφράσει τις τέσσερις μεγαλύτερες αναδυόμενες οικονομίες της Βραζιλίας, Ρωσίας, Ινδίας και Κίνας. Σε μεταγενέστερο άρθρο του ίδιου οίκου μάλιστα υποστηριζόταν ότι ως το 2050 θα φτάσουν σε σημείο να επισκιάσουν το σύνολο των οικονομιών των σημερινών πλουσιότερων χωρών του κόσμου.⁹

Αρχικά, ο όρος ήταν καθαρά οικονομικός, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2006 στη Νέα Υόρκη ξεκίνησε ο πολιτικός διάλογος μεταξύ των χωρών BRIC, με μια συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των τεσσάρων χωρών. Ακολούθησαν τέσσερις συναντήσεις υψηλού επιπέδου, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους κλίμακας σύσκεψης στο Αικατερίνμπουργκ, στη Ρωσία, στις 16 Μαΐου του 2008.

Το 2009, στην επίσημη σύνοδο κορυφής στην Αικατερινούπολη της Ρωσίας (1st BRIC Summit), παρόντες ήταν οι Λουίς Ινάσιο Λούλα ντα Σίλβα της Βραζιλίας, Ντμίτρι Μεντβέντεφ της Ρωσίας, Μανμοχάν Σινγκ της Ινδίας και ο Χου Ζιντάο της Κίνας. Βασικός στόχος ήταν η βελτίωση της τρέχουσας παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης, η αρμονική συνεργασία των τεσσάρων χωρών στο μέλλον και η γενικότερη ώθηση για τη μεταρρύθμιση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η Νότιος Αφρική, κατόπιν επίσημης πρόσκλησης από την πλευρά της Κίνας, εντάσσεται ως πλήρες μέλος το 2012, προσθέτοντας με αυτόν τον τρόπο το “S” στο αρχικό αρκτικόλεξο.¹⁰

Ειδικότερα, η τελευταία δεκαετία παρείχε εξαιρετικές ευνοϊκές εξωτερικές εξελίξεις οι οποίες σε συνδυασμό με την ευρεία βελτίωση των εσωτερικών δομών τους τις συντέλεσαν στη ραγδαία εξέλιξή των αναδυόμενων οικονομιών. Η αύξηση της παραγωγικότητας τους έδωσε τη δυνατότητα να ξεκινήσουν ξανά την προσπάθεια για μείωση του εισοδηματικού χάσματος σχετικά με τις ανεπτυγμένες οικονομίες.

⁸ O' Neill J., *Building better global economic BRICs*, Global Economic Paper no 66, Goldman Sachs, Νοέμβριος 2001.

⁹ Wilson D., Purushothaman R., *Dreaming with BRICs: the path to 2050*, Global Economic Paper no 99, Goldman Sachs, 2003, p.g. 4-6

¹⁰ Kateb A., *Les nouvelles puissances mondiales- Pourquoi les BRICS changent le monde?*, Ellipses, 2011, p. 7-13

Ωστόσο, όπως έγινε εμφανές από το προηγούμενο κεφάλαιο, αυτή η δυναμική επίδοσή τους δεν είναι ομοιόμορφη εξ αιτίας της ετερογένειας που διέπει τη βάση τους και των διαφορών που εντοπίζονται τόσο στους εξωτερικούς τους δεσμούς όσο και στις εσωτερικές τους πολιτικές.

Οι δεκαετίες του 1980 και του 1990 επέφεραν σημαντικά προβλήματα στις αναδυόμενες οικονομίες, ξεκινώντας με την κρίση χρέους της λατινικής Αμερικής στις αρχές του 1980 και την επακόλουθη κρίση των λεγόμενων «Ασιατικών Τίγρεων» στην Νοτιοανατολική Ασία στο τέλος της δεκαετίας 1990. Η δεκαετία όμως του 2000 εγκαινίασε μία νέα περίοδο ταχείας ανάπτυξης για τις οικονομίες αυτές της τάξης του 4,7% κατά μέσο όρο, μεταξύ 2000 και 2012, ποσοστό που ξεπερνούσε το αντίστοιχο του κατά τις δύο προηγούμενες δεκαετίες κατά 1%. Η εντυπωσιακή αυτή επίδοση ήταν ευρεία, με την έννοια ότι αφορούσε το 60% των αναδυόμενων.¹¹ Επιπλέον συντελέστηκε σε μία περίοδο κατά την οποία οι ανεπτυγμένες παρέμειναν σταθερές ως προς την ανάπτυξη. Κατά συνέπεια οι αναδυόμενες αυτή τη στιγμή έχουν το μισό σχεδόν μερίδιο της παγκόσμιας παραγωγής σε όρους ίσης αγοραστικής δύναμης (ΙΑΔ).

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και εκτός από ένα μικρό πλήγμα κατά τη περίοδο της παγκόσμια χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, οι αναδυόμενες οικονομίες επωφελήθηκαν από τρεις βασικούς παράγοντες:

Πρώτον, την αυξανόμενη τάση του παγκόσμιου εμπορίου, δεύτερον τους όρους εύκολης χρηματοδότησης οι οποίοι καθοδηγήθηκαν από τα χαμηλά επιτόκια στις ανεπτυγμένες χώρες, και τρίτον από τις υψηλές και αυξανόμενες τιμές των προϊόντων.

Οι παραπάνω εξωτερικοί παράγοντες σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη φιλελευθεροποίηση του εμπορικού και του χρηματοπιστωτικού τομέα θεμελίωσαν ένα κύμα εισροών κεφαλαίου και επενδύσεων με αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγικότητας. Η αύξηση όμως του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας μπορεί να αποδοθεί και σε άλλους παράγοντες όπως στα κέρδη από μεταρρυθμίσεις προηγούμενων δεκαετιών, στην ανακατανομή παραγόντων προς

¹¹ IMF Staff discussion note, *Emerging Markets in Transition. Growth Prospects and Challenges*, Ιούνιος 2014, SDN 14/06, σελ. 6

τους τομείς υψηλότερης παραγωγικότητας καθώς και στις έμμεσες συνέπειες από τις αυξημένες άμεσες επενδύσεις.

Η εξωτερική ζήτηση ήταν παράγοντας ανάπτυξης για τις περισσότερο ανοιχτές από τις αναδυόμενες οικονομίες. Ο αυξανόμενος όγκος του διεθνούς εμπορίου σε συνδυασμό με την εμπορική φιλελευθεροποίηση ήταν προωθητικός παράγοντας για τις περισσότερο προσανατολισμένες στις μη εμπορευματικές εξαγωγές αναδυόμενες οικονομίες.¹² Ωστόσο, παρ' ότι η εξάρτηση της ανάπτυξης των αναδυόμενων αγορών από τους εμπορικούς τους εταίρους αυξήθηκε ραγδαία, παρέμεινε περισσότερο εξαρτημένη από τη ζήτηση που προερχόταν από τις ανεπτυγμένες οικονομίες. Η ζήτηση εκ μέρους των ανεπτυγμένων συνεχίζει να επικρατεί από τη στιγμή που οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των αναδυόμενων αφορούν εν μέρει αυξανόμενες αλυσίδες εφοδιασμού που τελικό στόχο έχουν και πάλι τη ζήτηση από τις ανεπτυγμένες. Ειδικά όσον αφορά τις χώρες BRIC είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η ζήτησή εκ μέρους τους εξαρτά σε υψηλό επίπεδο την ανάπτυξη των εξαγωγίμων εμπορευμάτων σε σχέση με τους μη-εμπορευματικούς εξαγωγείς. Το γεγονός αυτό είναι μία ακόμη απόδειξη της σημασίας που έχουν οι οικονομίες αυτές για τις παγκόσμιες τιμές προϊόντων.

Η μεγάλη και διατηρήσιμη αύξηση στις τιμές των εμπορευμάτων από την άλλη πλευρά, προώθησε τις επενδύσεις και την ανάπτυξη του ΑΕΠ περισσότερο στις προσανατολισμένες προς τις εξαγωγές προϊόντων αναδυόμενες οικονομίες οι οποίες έλαβαν απροσδόκητα έσοδα από αυτήν τη τάση.

Η διευκόλυνση των όρων χρηματοδότησης ήταν επίσης παράγοντας που ώθησε τις επενδύσεις και την ανάπτυξη στις χρηματοπιστωτικά ανοικτές αναδυόμενες αγορές. Η παγκόσμια τάση για χαμηλότερα επιτόκια και αυστηρότερα spreads δανεισμού βοήθησαν στη προώθηση της εγχώριας ζήτησης στις αναδυόμενες, ανάλογα με τον βαθμό που ήταν χρηματοπιστωτικά ανοικτές.

Ωστόσο, η επίδοσή τους από την περίοδο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης επηρεάστηκε από το πόσο ορθά διαχειρίστηκαν τα οφέλη που αποκόμισαν από την περίοδο αυτή που μόλις εξετάσαμε. Οι αναδυόμενες δηλαδή εκείνες που επέτρεψαν χρηματοπιστωτικές και εξωτερικές ανισορροπίες εκείνη την περίοδο,

¹² IMF Staff discussion note, *Emerging Markets in Transition. Growth Prospects and Challenges*, SDN 14/06, σελ. 7

είναι και αυτές που βίωσαν την περισσότερη μείωση στην ανάπτυξή τους από το 2008. Πιο συγκεκριμένα, οι χώρες που εισήλθαν στην κρίση με αρκετά μεγάλα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, όπως επί παραδείγματι οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης, χρειάστηκαν πολύ περισσότερο χρόνο να ανακάμψουν σε σχέση με τις υπόλοιπες.

Οι περισσότερες από τις αναδυόμενες οικονομίες βίωσαν επιβράδυνση στην ανάπτυξή τους κατά την περίοδο 2010 – 2011, οπότε και σημείωσαν τα χαμηλότερα ρεκόρ ανάπτυξης και από τότε παρατηρείται επιβράδυνση στο σύνολό τους. Το 80% των αναδυόμενων εμφάνισε επιβράδυνση της ανάπτυξης το 2012 και ως το τέλος του 2013 η ανάπτυξή τους κινήθηκε κατά μέσο 1,5% πιο χαμηλά από την περίοδο 2010-1. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι παρόμοια συγχρονισμένη επιβράδυνση τόσο σε εύρος όσο και σε βάθος παρατηρήθηκε και σε παλαιότερες παγκόσμιες κρίσεις. Ωστόσο, αυτή η φορά είναι διαφορετική, καθώς η επιβράδυνση δεν οφείλεται σε κρίση, αλλά σε πιθανούς κοινούς παράγοντες όπως η πιο αδύναμη εξωτερική ζήτηση ή και η εξομάλυνση της εσωτερικής ζήτησης.

Συναντώνται διαφορές στο μέγεθος της επιβράδυνσης μεταξύ των αναδυόμενων, όπου η Κίνα επί παραδείγματι σημείωσε επιβράδυνση της ανάπτυξης της παραγωγής της από 2,25% το 2010-1 σε 7,75% το 2013, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά της Βραζιλίας ήταν 2,75% και 2,25%.¹³

Ο βασικότερος εξωτερικός παράγοντας που εξηγεί την επιβράδυνση στην ανάπτυξη των αναδυόμενων είναι η μείωση της εξωτερικής ζήτησης. Η επιβράδυνση της περιόδου 2010-11 βέβαια, εξηγείται καλύτερα από τη μειωμένη ζήτηση από ότι εκείνη των επόμενων χρόνων. Ειδικότερα, εφόσον οι κύριοι εμπορικοί εταίροι διαχωρίζονται στις ανεπτυγμένες χώρες, την Κίνα και τις υπόλοιπες αναδυόμενες έχει παρατηρηθεί ότι οι ανεπτυγμένες μαζί με την Κίνα εξηγούν το μεγαλύτερο μέρος της μεταβολής της εξωτερικής ζήτησης προς τις αναδυόμενες. Άλλοι εξωτερικοί παράγοντες όπως αλλαγές στους όρους εμπορίου και εξωτερικές χρηματοπιστωτικές συνθήκες δεν εξηγούν επαρκώς την μείωση της ανάπτυξης στην περίοδο 2011-13.

^{13 13} IMF Staff discussion note, *Emerging Markets In Transition. Growth Prospects and Challenges*, SDN 14/06, σελ. 8

Όσον αφορά τους εσωτερικούς παράγοντες, ενώ διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, είναι διαφοροποιημένοι ανάλογα με τη χρονική περίοδο και τη χώρα στην οποία εντοπίζονται. Πιο συγκεκριμένα ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής μεταβλήθηκε την περίοδο αυτή ενώ η στάση που κράτησαν οι περισσότερες κυβερνήσεις ήταν περιοριστική εξ αιτίας της εκτόνωσης της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Χαρακτηριστικό είναι εξ άλλου το γεγονός ότι οι αναδυόμενες εκείνες οικονομίες που ήταν σε στάδιο οικονομικής υπερθέρμανσης πριν από την κρίση, δηλαδή εμφάνιζαν θετικές αποκλίσεις στην παραγωγή και υπερτιμημένες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ήταν και εκείνες που υπέστησαν τις πιο απότομες αναπτυξιακές επιβραδύνσεις.

1.2.1 Κίνα

Η Κίνα αδιαμφισβήτητα είναι η μεγαλύτερη πληθυσμιακά από όλες τις χώρες των BRICS. Ωστόσο, διακρίνεται από κοινωνική και ταυτόχρονα πολιτική ύπνωση, εξαιτίας του πολιτικού παρελθόντος της, που όμως έχει διατηρήσει κατάλοιπα και στη σύγχρονη κοινωνία.

Έχει σημειώσει την μεγαλύτερη ποσοτική ανάπτυξη σε όρους πραγματικού ΑΕΠ, ακολουθούμενη από την Ινδία, τη Ρωσία και τη Βραζιλία. Μάλιστα, κατά την περίοδο 2001-2004 το εξωτερικό της εμπόριο τριπλασιάστηκε, ενώ το 2001 γίνεται μέλος του ΠΟΕ. Γενικότερα, πρόκειται για δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως μετά τις ΗΠΑ, αλλά η πρώτη σε ταχύτητα εξέλιξης και ανάπτυξης. Έπονται οι επόμενες αναδυόμενες χώρες που αναμένεται να ακολουθήσουν την εντυπωσιακή πορεία των BRIC.

Από το τέλος της δεκαετίας 1970, η Κίνα μετατράπηκε από μία κλειστή και κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία, σε μία περισσότερο προσανατολισμένη στην αγορά και έφτασε στο σημείο να αποτελεί μία από τις σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως, ενώ το 2010 έγινε ή πρώτη εξαγωγική δύναμη στον κόσμο. Ο δυναμισμός της οικονομίας της οφείλεται στις μεταρρυθμίσεις που προωθήθηκαν σταδιακά από το 1978 επί προεδρίας Χίαορिंग. Το ανθρώπινο δυναμικό και η σύνδεσή του με την ευρύτερη κουλτούρα, την ιστορία και τον εθνικισμό της Κίνας αποτελούν τον σημαντικότερο συντελεστή του δυναμισμού της οικονομίας της.¹⁴ Η διαφοροποίηση της σοσιαλιστικής οικονομίας από εκείνη του δυτικού καπιταλισμού έγκειται θεωρητικά στη διαφοροποίηση του συνδυασμού ανάπτυξης και κοινωνικών κριτηρίων. Παρόλα αυτά, η ραγδαία ανάπτυξη της Κίνας έχει δημιουργήσει ανισότητες στο εσωτερικό, ενώ η γραφειοκρατία οδηγεί σε διαφθορά.

Ο έλεγχος που ασκεί η κυβέρνηση στην οικονομία αποτελεί επίσης διαφοροποιητικό στοιχείο. Σε αντίθεση με τις εξελίξεις της περιόδου 1990 στη γειτονική Ρωσία, οι μεταρρυθμίσεις στην Κίνα προωθήθηκαν σταδιακά ενώ το κράτος συνέχισε να ελέγχει το τραπεζικό σύστημα, τις χρηματαγορές, ευαίσθητους κλάδους της οικονομίας, τις τιμές κλπ. Η αναγνώριση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας

¹⁴ Aglietta M., Berrebi L., *Desordres dans le capitalisme mondial*, Odile Jacob, 2007, σελ. 251-2

υπήρξε σταδιακή και αφορούσε συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες. Κάποιες δημόσιες επιχειρήσεις ανεξαρτητοποιήθηκαν σταδιακά, ενώ σε άλλες περιπτώσεις κατέστη εφικτή η συμμετοχή ιδιωτικών συμφερόντων στο κεφάλαιό τους, παρόλο που το κράτος εξακολουθούσε να τις ελέγχει. Οι τιμές απελευθερώνονταν σταδιακά έως και τα μέσα τις δεκαετίας 1990 οπότε και απελευθερώθηκαν πλήρως. Η αγροτική μεταρρύθμιση βοήθησε να συγκρατηθούν οι τιμές των αγροτικών προϊόντων σε χαμηλά επίπεδα. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) και το εξωτερικό εμπόριο αναπτύχθηκαν σημαντικά και ορίστηκαν γεωγραφικές ζώνες, όπου ισχύουν μειωμένοι φορολογικοί συντελεστές και ελεύθερο εμπόριο για την προσέλκυσή τους.

Παράλληλα, σαρωτικές μεταρρυθμίσεις σημειώνονται και στον τομέα των στρατιωτικών εξοπλισμών και επενδύσεων. Αυτό συμβαίνει, διότι η υπάρχουσα κατάσταση της στρατιωτικής δύναμης της Κίνας δεν είναι σε θέση να υπερασπιστεί τα συμφέροντα μιας χώρας που αναπτύσσεται ραγδαία. Στόχος είναι να μπορεί να ανταγωνιστεί σε ενδεχόμενο σύγχρονο πόλεμο, μια στρατιωτική υπερδύναμη, όπως είναι οι ΗΠΑ.¹⁵

Ωστόσο, κάποιες από τις μεταρρυθμίσεις είχαν και αρνητικά αποτελέσματα, όπως η αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος σε συνδυασμό με την αυτονομία των νέων τραπεζών κατέστησε δυσκολότερη την άσκηση της πιστωτικής πολιτικής. Η σημαντική επέκταση των πιστώσεων δημιούργησε υψηλό πληθωρισμό ο οποίος ανατροφοδότησε κοινωνικές εκρήξεις. Η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων προκάλεσε αύξηση των απολύσεων εργαζομένων.

Παρά τις δυσμενείς επιπτώσεις από την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων αυτών, η Κίνα κατόρθωσε να πετύχει διψήφιους ρυθμούς ανάπτυξης και εντυπωσιακή αύξηση των εξαγωγών της. Η βαριά βιομηχανία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία της Κίνας, λόγω επενδύσεων με στόχο την ανάπτυξη σε συνδυασμό με τον εξαγωγικό της προσανατολισμό.

Η συναλλαγματική πολιτική που ακολουθεί είναι ελαστική, ώστε να προωθούνται οι κινεζικές εξαγωγές. Η ισοτιμία γουάν έναντι δολαρίου παρέμεινε σταθερή για τη

¹⁵ Chen D., *Take Notice, Asia: China's Military Is Getting Leaner and More Lethal*, The Diplomat, 01/12/2015, <http://thediplomat.com/2015/12/take-notice-asia-chinas-military-is-getting-leaner-and-more-lethal/>

δεκαετία 1995 – 2005 παρά τις αμερικανικές και ευρωπαϊκές πιέσεις για ανατίμηση του πρώτου. Προκειμένου να πετύχει αυτήν την σταθερότητα στην ισοτιμία, η Κεντρική Τράπεζα της Κίνας αναγκάζεται να συσσωρεύει τεράστια συναλλαγματικά αποθέματα σε δολάρια, τα οποία προκαλούν πληθωριστικές πιέσεις στο εσωτερικό ωστόσο το άφθονο εργατικό δυναμικό και η αύξηση της παραγωγικότητας λειτουργούν ανασχετικά στις πιέσεις αυτές. Η συναλλαγματική μετατρεψιμότητα καθώς και η κίνηση κεφαλαίων ¹⁶ ελέγχονται από την κεντρική τράπεζα, πολιτική που προστάτεψε την Κίνα κατά τη διάρκεια της ασιατικής κρίσης της περιόδου 1997 – 1998. Από το 2005 και έπειτα, το γουάν έχει ανατιμηθεί έναντι του δολαρίου κατά 7-8%,¹⁷ ενώ προβλέπεται να συνεχίσει την ανοδική του πορεία όσον αφορά την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία ως αποτέλεσμα της αύξησης της παραγωγικότητας η οποία θα βασιστεί αφενός στην τεχνολογική πρόοδο που αναμένεται να οδηγήσει σε βελτίωση των όρων εμπορίου και σε άνοδο του βιοτικού επιπέδου και αφετέρου στον αναμενόμενο πληθωρισμού που θα προκύψει από την ενίσχυση της εσωτερικής ζήτησης.¹⁸

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από σοβαρές αδυναμίες οι οποίες δεν περιορίστηκαν παρά τις μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν. Οι κρατικές τράπεζες δεν δίνουν την απαραίτητη προσοχή στην εκτίμηση του ρίσκου, ενώ η άκρατη πιστωτική επέκταση δημιούργησε μεγάλα ποσοστά επισφαλών δανείων. Το 1990 δημιουργήθηκε το Χρηματιστήριο της Σαγκάης και το 1991 το Χρηματιστήριο του Σεν – τσεν. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν από το 2001 να συμμετέχουν σε χρηματιστηριακές συναλλαγές που αφορούν κρατικές επιχειρήσεις ή θεσμικούς επενδυτές. Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί το γεγονός ότι τα χρηματιστήρια αυτά δε διαθέτουν ισχυρό κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των μετοχών, ενώ η λειτουργία τους κρίνεται αδιαφανής και οι εισηγμένες επιχειρήσεις αποκρύπτουν πολλές φορές τους πραγματικούς ισολογισμούς τους.

Ο ρόλος που διαδραματίζει η Κίνα στην αναπτυξιακή διαδικασία της Νοτιοανατολικής Ασίας είναι η σημαντικός καθώς είναι η μεγαλύτερη εμπορική

¹⁶ Οι κινήσεις κεφαλαίων που ελέγχονται αφορούν δάνεια από και προς το εξωτερικό. Η εξαγωγή των κερδών των ξένων επιχειρήσεων στην Κίνα είναι ελεύθερη.

¹⁷ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Λιβάνης, 2009, σελ. 197

¹⁸ Aglietta M., Berrebi L., *Desordres dans le capitalisme mondial*, Odile Jacob, 2007, σελ. 272-3

δύναμη στην περιοχή και το μεγαλύτερο μέρος των κινεζικών εισαγωγών προέρχεται από τις χώρες της περιοχής αυτής. Το ποσοστό της στις ενδοπεριφερειακές συναλλαγές ξεπερνά το 23 %.¹⁹ Παρατηρείται εξειδίκευση και καταμερισμός εργασίας μεταξύ Ιαπωνίας – Κίνας και Νότιας Κορέας – Ταϊβάν καθώς ανάμεσα στις χώρες αυτές αναπτύχθηκε εμπόριο ενδιάμεσων και τελικών προϊόντων.²⁰

Επιπλέον η Κίνα χαρακτηρίζεται από σημαντικές ΑΞΕ που προωθεί στο εξωτερικό και ιδιαίτερα στις υπόλοιπες ασιατικές χώρες. Αξίζει, επίσης να τονιστεί, πως το κινεζικό κράτος παρουσιάζει εξαιρετική πρόοδο στον τομέα των φυσικών πόρων, γεγονός που έχει προκαλέσει ανησυχία στις ΗΠΑ και στην Αυστραλία.²¹

Βασικός της στόχος των επενδύσεων αυτών είναι η εξασφάλιση της πρόσβασης σε πρώτες ύλες και πετρέλαιο, κάτι που εξηγεί το γεγονός ότι οι κινεζικές εξερχόμενες ΑΞΕ αφορούν κυρίως εξαγορές και συγχωνεύσεις με άλλες επιχειρήσεις του εξωτερικού που δραστηριοποιούνται στους παραπάνω τομείς. Τέλος, η Κίνα συνάπτει δανειακές συμβάσεις με αναπτυσσόμενες χώρες, ούτως ώστε να στηρίξει την αναπτυξιακή διαδικασία τους. Τα δάνεια αυτά συνήθως είναι εγγυημένα με ποσότητες πετρελαίου ή άλλων πρώτων υλών που παράγονται στις συγκεκριμένες χώρες, γεγονός που αποτελεί πηγή αντιδράσεων κυρίως εκ μέρους των ανεπτυγμένων χωρών, οι οποίες κατηγορούν την Κίνα για νεοαποικιακές μεθόδους εκμετάλλευσης των φτωχότερων χωρών. Στην πραγματικότητα βέβαια, ορισμένες από τις ανεπτυγμένες χώρες εφαρμόζουν την ίδια μέθοδο εξασφάλισης των δανείων τους προς τις αναπτυσσόμενες, και οι αντιδράσεις αυτές προκύπτουν από τις ανησυχίες τους σχετικά με την προτεραιότητα που αποκτά η Κίνα έναντι των υπολοίπων αναφορικά με την αποπληρωμή τους.²²

Κάποιες από τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η κινεζική κυβέρνηση σχετίζονται με τη μείωση του υψηλού ποσοστού της εγχώριας αποταμίευσης και της επακόλουθης χαμηλής εσωτερικής κατανάλωσης, με τη θεμελίωση ευκαιριών

¹⁹ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Λιβάνης, 2009, σελ. 428

²⁰ Πρέπει να υπογραμμιστεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι η Κίνα είναι σήμερα από τους κυριότερους παραγωγούς και εξαγωγείς προϊόντων υψηλής τεχνολογίας εξ αιτίας του σημαντικού της ρόλου στη συναρμολόγηση των ενδιάμεσων υλικών που απαιτούνται για την παραγωγή τους.

²¹ Lo, Vai lo Hiscock, M., *The rise of BRICS in the global political economy*, Edward Elgar, Cheltenham-UK, 2014, chapter 17: The role of the BRICS in international law in a multipolar world, p.g 296

²² Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Λιβάνης, 2009, σελ. 429

μεγαλύτερων αποδοχών που να στοχεύουν στην ανερχόμενη μεσαία τάξη, με τη μείωση της διαφθοράς και τέλος με τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών που έχει η ταχεία μετάλλαξη της οικονομίας της στο περιβάλλον και στην κοινωνία.

1.2.2 Ινδία

Η Ινδία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη από τις αναδυόμενες οικονομίες, μετά από την Κίνα. Από το 1991 έως το 2000 διακρίνεται από φιλελεύθερη οικονομική πολιτική, ενώ ο τομέας που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη πρόοδο είναι αυτός του information technology. Η δεκαετία του 1990 εγκαινίασε μία νέα περίοδο για την οικονομία της κατά την οποία ελήφθησαν μέτρα οικονομικής απελευθέρωσης τα οποία αφορούσαν την προώθηση της βιομηχανικής απορρύθμισης, ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων καθώς και τη μείωση των φραγμών στο διεθνές εμπόριο και επενδύσεις.²³

Η βασική πηγή οικονομικής ανάπτυξης είναι ο τομέας των υπηρεσιών, στον οποίο βασίζονται τα δύο τρίτα της ινδικής παραγωγής ενώ απασχολείται λιγότερο από το ένα τρίτο του εργατικού δυναμικού. Αντίθετα ο αγροτικός τομέας συμβάλλει με ποσοστό 17,4% αλλά απασχολεί σχεδόν το μισό εργατικό δυναμικό.

Η Ινδία έχει αξιοποιήσει τον μεγάλο αγγλόφωνο πληθυσμό της, ώστε να γίνει κύριος εξαγωγέας υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας, σε επιχειρηματικές outsourcing υπηρεσίες²⁴ και εργαζόμενους λογισμικού. Ο νέος σε ηλικία πληθυσμός της μαζί με τη χαμηλή αναλογία εξάρτησης, τα υγιή επιτόκια καταθέσεων και επενδύσεων και την αυξανόμενη ενσωμάτωση στη παγκόσμια οικονομία αποτελούν τις βάσεις του αυξανόμενου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξής της, καθώς και τις βάσεις για θετικές προβλέψεις σχετικά με την εξέλιξη της οικονομίας της στο μέλλον.²⁵ Πλεονέκτημα επίσης, αποτελεί ο μεγάλος αριθμός Ινδών που σπουδάζουν ή εργάζονται στο εξωτερικό και επαναπατρίζουν μεγάλο ποσοστό των εισοδημάτων που αποκτούν εκεί, ενώ παράλληλα οι Ινδοί επιστήμονες που επιστρέφουν στη χώρα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη προώθηση προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό είναι ότι το έτος 2008 η Ινδία αναδείχθηκε σε νέα διαστημική δύναμη εκτοξεύοντας διαστημικό πύραυλο.

²³ Collective Volume- supervisor: Stamatis Zachariadis, *Emerging Powers in a Changing World*, Center of Euro- Atlantic Studies- Rising Powers Working Group, November 2014, p.g. 16-25

²⁴ Outsourcing είναι η ανάθεση όλων των οικονομικών υπηρεσιών και εργασιών μιας επιχείρησης σε εξωτερικό συνεργάτη, δηλαδή σε μια εταιρία που εξειδικεύεται σ' ένα τομέα. Μπορεί να μεταφερθεί στα ελληνικά με περιφραστικό τρόπο, ως υπηρεσίες «εξωγενών ή εξωεπιχειρησιακών πόρων», σε αντιδιαστολή με τις εργασίες που μπορούν να υλοποιηθούν εντός της επιχείρησης.

²⁵ CIA, *World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

Το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας χαρακτηρίζεται ως αναποτελεσματικό και είναι αποτελεί από τα μεγάλα αρνητικά της οικονομίας της σε συνάρτηση με το έλλειμμα εξειδικευμένου προσωπικού. Εξαίρεση βέβαια σε αυτήν την τάση, αποτελεί ο μεγάλος αριθμός μηχανικών που διαθέτει οι οποίοι αποτελούν πόλο έλξης για ξένες επενδύσεις στους τομείς της υψηλής τεχνολογίας και στις υπερεγολαβικές δραστηριότητες που συνδέονται με τις τεχνολογίες πληροφόρησης.

Άλλα αρνητικά σημεία της ινδικής οικονομίας αποτελούν η διαφθορά, το αδύναμο σύστημα παραγωγής και διανομής ενέργειας, το ανεπαρκές σύστημα επιβολής των πνευματικών δικαιωμάτων, αδύναμες υποδομές στις μεταφορές και στη γεωργία, οι περιορισμένες δυνατότητες μη γεωργικής εργασίας.

1.2.3 Ρωσία

Η Ρωσία έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης οπότε και ανασχηματίστηκε σε οικονομία αγοράς. Η μετάβαση αυτή ωστόσο, δεν υπήρξε επιτυχής εξ αρχής, δεδομένου ότι σημειώθηκε μεγάλη συγκέντρωση πλούτου στα χέρια επίσημων ανώτερων υπαλλήλων.²⁶ Οι μεταρρυθμίσεις κατά τη δεκαετία του 1990 αφορούσαν την ιδιωτικοποίηση του μεγαλύτερου μέρους της βιομηχανίας με τις σημαντικότερες εξαιρέσεις στη βιομηχανία της ενέργειας και της άμυνας. Η προστασία της ιδιωτικής περιουσίας παραμένει αδύναμη, ενώ η κυβέρνηση εξακολουθεί να παρεμβαίνει στον ιδιωτικό τομέα.

Ο δυναμισμός της ρωσικής οικονομίας οφείλεται, ως επί το πλείστον, στο πλεόνασμα ενεργειακών πόρων που διαθέτει, τα οποία την κατέστησαν μία από τις ηγετικές χώρες – παραγωγούς φυσικού αερίου και πετρελαίου στον κόσμο. Οι εξαγωγικές επιδόσεις της, επομένως, είναι μικρότερες μεν από την Κίνα, αλλά μεγαλύτερες από την Ινδία, ενώ το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ξεπερνά τόσο της Κίνας όσο και της Ινδίας ως αποτέλεσμα του υψηλότερου ρυθμού ανάπτυξης του κατά την περίοδο 1998 – 2007. Οι εξαγωγές συμβάλλουν σημαντικά στο σχηματισμό του ΑΕΠ αλλά το ποσοστό συμμετοχής επενδύσεων είναι μικρότερο από τα αντίστοιχα της Κίνας και της Ινδίας.²⁷

Ο δυναμισμός βέβαια, της ρωσικής οικονομίας δεν οφείλεται μόνο στις εξαγωγές των ενεργειακών της πόρων, αλλά και στην υψηλή εγχώρια κατανάλωση η οποία προκύπτει λόγω της αύξησης των εισοδημάτων. Οι τραπεζικές πιστώσεις προς τα νοικοκυριά την τονώνουν σημαντικά επίσης.

Το πλεόνασμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών περιορίστηκε σημαντικά το 2008 ενώ τα συναλλαγματικά αποθέματα αυξήθηκαν σημαντικά κυρίως λόγω της θεαματικής αύξησης της τιμής του πετρελαίου και του φυσικού αερίου καθώς και των μεγάλων εισροών ξένων κεφαλαίων. Η ρωσική κυβέρνηση το 2004 δημιούργησε ένα ταμείο σταθεροποίησης με πόρους που φτάνουν το 10% του ΑΕΠ και καλύπτονται από τα σημαντικά συναλλαγματικά αποθέματα. Τον Φεβρουάριο

²⁶ Collective Volume- supervisor: Stamatis Zachariadis, *Emerging Powers in a Changing World*, Center of Euro- Atlantic Studies- Rising Powers Working Group, November 2014, p.g. 64-67

²⁷ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Λιβάνης, 2009, σελ. 437

του 2008 το ταμείο αυτό διασπάστηκε σε δύο επιμέρους ταμεία, σε ένα που θα δραστηριοποιείται σε περιόδους κάμψης της τιμής του πετρελαίου και σε ένα δεύτερο που θα χρησιμοποιείται για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των μελλοντικών γενιών. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι τα μεγάλα συναλλαγματικά αποθέματα επέτρεψαν στη χώρα να εξοφλήσει σχεδόν το εξωτερικό της χρέος το οποίο πλέον δεν ξεπερνά το 5% του ΑΕΠ της.²⁸

Ωστόσο, επικρατεί μεγάλος προβληματισμός σχετικά με τη μεγάλη εξάρτηση των ρωσικών εξαγωγών από τους ενεργειακούς πόρους και τις πρώτες ύλες καθώς την καθιστά ευαίσθητη σε κρίσεις που ακολουθούν τις διακυμάνσεις των παγκόσμιων τιμών, όπως έγινε το 2008 με την κατακόρυφη πτώση των τιμών πετρελαίου. Εξάλλου με τη μεγέθυνση των συναλλαγματικών αποθεμάτων λόγω των εξαγωγών των προϊόντων αυτών, δε γίνονται οι απαραίτητες ενέργειες για την αύξηση των βιομηχανικών επενδύσεων και των επενδύσεων σε νέες υποδομές που θα βοηθήσουν τη ρωσική οικονομία στο μέλλον. Το ποσοστό επένδυσης θεωρείται χαμηλό (το 2007, ανέρχεται στο 22% του ΑΕΠ) για μία αναδυόμενη οικονομία,²⁹ ενώ τα δημοσιονομικά πλεονάσματα βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο όπως και οι εισροές ξένων κεφαλαίων.

Η διαχρονική μείωση του πληθυσμού και τα διοικητικά εμπόδια αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την ανάπτυξή της, ενώ η χώρα χαρακτηρίζεται από περιφερειακές και εισοδηματικές ανισότητες.

²⁸ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Λιβάνης, 2009, σελ. 435

²⁹ Το αντίστοιχο ποσοστό στη Κίνα ανέρχεται σε 45% του ΑΕΠ.

1.2.4 Βραζιλία

Η οικονομία της Βραζιλίας είναι η σημαντικότερη από τις οικονομίες της νότιας Αμερικής και χαρακτηρίζεται από μεγάλους και καλά δομημένους τομείς γεωργίας, εξόρυξης, βιομηχανικές εξαγωγές και υπηρεσίες, ενώ η μεσαία τάξη της συνεχώς διευρύνεται. Η Βραζιλία ανέκαμψε μετά το 2009 από την οικονομική και πολιτική κρίση, από την οποία μαστιζόταν. Ωστόσο, χαρακτηρίζεται κι από υψηλή φορολογία για τους πολίτες της, αλλά ανήκει στις δέκα μεγαλύτερες οικονομίες παγκοσμίως.

Η ανάπτυξη εξελίσσεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια, ενώ σημαντική είναι και η παράλληλη αποκλιμάκωση των πληθωριστικών πιέσεων. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ήταν πλεονασματικό ως το 2008, οπότε και μετατράπηκε σε ελλειμματικό. Παρ' όλα αυτά όμως, τα συναλλαγματικά αποθέματα συνέχισαν να αυξάνονται λόγω της εισαγωγής ξένων κεφαλαίων. Τα ποσοστά επενδύσεων και εξαγωγών στο ΑΕΠ, βέβαια, θεωρούνται χαμηλά.

Από το 2003 η χώρα κατάφερε να βγει από τη μακροχρόνια κρίση υπερδανεισμού και υπερπληθωρισμού και κατευθύνθηκε προς μία νέα αναπτυξιακή πολιτική που είχε θετικά αποτελέσματα, στοχεύοντας στη σταθεροποίηση της οικονομίας και ταυτόχρονα στη καταπολέμηση της φτώχειας ενισχύοντας παράλληλα το διεθνές της κύρος. Είναι χαρακτηριστικό ότι πάνω από 15 δις. Ευρώ διατέθηκαν μέσα σε τέσσερα χρόνια σε προγράμματα στήριξης των φτωχών ενώ καθιερώθηκαν οικογενειακά επιδόματα (π.χ. οικογενειακές υποτροφίες) και επιδόματα σπουδών. Ακόμα και σήμερα όμως, το 1% του πληθυσμού κατέχει το 50% των καλλιεργήσιμων εκτάσεων.

Η αναπτυξιακή διαδικασία αυτή στηρίχθηκε στη κατανάλωση των νοικοκυριών και στις επενδύσεις. Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος τροφοδότησε την καταναλωτική ροπή των νοικοκυριών. Η φτώχεια υποχώρησε κατά 20% μέσα σε δεκαπέντε χρόνια ενώ οι ανισότητες μεταξύ πλουσίων και φτωχών μειώθηκαν επίσης, αλλά παραμένουν σοβαρές.³⁰

Οι εξαγωγές αφορούν κυρίως μεταποιημένα προϊόντα, κρέας, σόγια και σίδηρο και αυξήθηκαν σημαντικά παρά την ισχυροποίηση του εθνικού νομίσματος (ρεάλ). Από το 2006 επίσης έχει αποκτήσει πετρελαϊκή αυτοδυναμία καθώς διαθέτει

³⁰ Sajal M. & Meghna D., *BRICS Trade Policies, Institutions and Areas for Deepening Cooperation*, Centre for WTO Studies- Indian Institute of Foreign Trade, March 2013, p.g. 16-20

αποθέματα πετρελαίου που ανέρχονται σε 11 δις. Βαρέλια ενώ προωθεί παράλληλα το πυρηνικό της πρόγραμμα.³¹

Η Βραζιλία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των θέσεων των αναδυόμενων χωρών στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς (ΠΟΕ και ΔΝΤ) ενώ ασκεί καθοριστικό ρόλο τόσο πολιτικό όσο και οικονομικό στην υπόλοιπη λατινική Αμερική. Οι θέσεις της απέναντι στις ΗΠΑ είναι μετριοπαθείς παρά το ότι επιδιώκει την ενίσχυση της επιρροής της στο νότιο ημισφαίριο προτείνοντας ένα εναλλακτικό μοντέλο ανάπτυξης απέναντι στο φιλελεύθερο αμερικανικό και τη δημιουργία μιας οικονομικής και εμπορικής ζώνης της Νότιας Αμερικής.

Αρνητικός παράγοντας της οικονομίας της Βραζιλίας αποτελεί η αδυναμία της κυβέρνησής της να ελέγξει τα μεγάλα ποσοστά διαφθοράς, βίας, βίαιης κατάληψης αγροτικής γης, της μεγάλης εγκληματικότητας και του εμπορίου ναρκωτικών.³²

³¹ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Λιβάνης, 2009, σελ. 443

³² Collective Volume- supervisor: Stamatis Zachariadis, *Emerging Powers in a Changing World*, Center of Euro- Atlantic Studies- Rising Powers Working Group, November 2014, p.g. 7-14

1.2.5 Νότια Αφρική

Η Νότια Αφρική οφείλει να ξεπεράσει κάποιες ιδιαίτερες προκλήσεις που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά το μέλλον της οικονομίας της. Πιο συγκεκριμένα, η Νότια Αφρική, η οποία κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει εστιάσει την οικονομία της σε εξαγωγές ορυκτών, είναι ένα πολύ καλό παράδειγμα μιας μη-διαφοροποιημένης οικονομίας. Ως εκ τούτου, θα αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες κατά τη διάρκεια του μετασχηματισμού της οικονομίας της. Επιπλέον, παρόλο που η Νότια Αφρική είναι μία από τις 30 μεγαλύτερες οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο, η παραγωγή της είναι ιδιαίτερα «ρυπογόνα», απελευθερώνοντας τόνους CO₂ και άλλων αερίων. Επομένως, μια πιο συμφέρουσα λύση θα πρέπει να προσφερθεί, προκειμένου να μειωθούν αυτές οι εκπομπές, καθώς επίσης κρίνεται απαραίτητο να αξιοποιηθούν καλύτερα οι υδάτινοί της πόροι.

Μια άλλη σημαντική πρόκληση είναι πώς θα καταφέρει να ισορροπήσει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες της, καθώς μέχρι τώρα αυτά εξαρτώνται από τις τιμές των εμπορευμάτων. Εν συνεχεία, όταν ορισμένες από τις οικονομίες καταφέρνουν να δημιουργήσουν μια κοινωνία μεσαίου εισοδήματος, αποτυγχάνουν στην περαιτέρω επέκταση, λόγω της έλλειψης επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, η επαγγελματική κατάρτιση και άλλες εγκαταστάσεις. Κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, διότι με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να επιτευχθεί τόσο η παροχή κινήτρων στους νέους ανθρώπους, αλλά και η προσφορά θέσεων εργασίας, σε μια εποχή όπου το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των νέων είναι εξαιρετικά υψηλό στην εν λόγω χώρα. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας, λοιπόν, πλήττει σοβαρά την κοινωνία της Νοτίου Αφρικής.

Σκοπός της Νότιας Αφρικής τα τελευταία χρόνια είναι ο προσανατολισμός προς τον τομέα των υπηρεσιών, ο οποίος αναπτύσσεται ραγδαία σε παγκόσμιο επίπεδο και αποδεικνύεται ιδιαίτερα κερδοφόρος.

Η Νότια Αφρική έχει να ξεπεράσει συγκεκριμένες προκλήσεις, έτσι ώστε να ενισχύσει την ανάπτυξη της. Μέχρι τώρα, έχει καταφέρει να δημιουργήσει ένα καλό δίκτυο πυρήνα των υποδομών. Παρ' όλα αυτά, εξαιτίας του γεγονότος πως οι ενεργειακοί πόροι και οι εταιρείες μεταφορών ανήκουν στο κράτος, δυσχεραίνεται

η αποτελεσματική συντήρηση των δικτύων αυτών. Γενικότερα, παρατηρείται πως ο ιδιωτικός τομέας είναι πιο προσφιλής για επενδύσεις στη Νότια Αφρική, καθότι ο δημόσιος διακρίνεται ακόμη και σήμερα, σε πολλές περιπτώσεις, από αδιαφάνεια, στασιμότητα και διαφθορά. Αν βέβαια, ο ιδιωτικός τομέας συνεργαστεί με τον δημόσιο, θα δημιουργηθεί πρόσφορο έδαφος ξένων επενδύσεων, ενώ θα καταπολεμηθεί η διαφθορά.

Παράλληλα, η Νότια Αφρική διακρίνεται για σημαντικές κοινωνικές ανισότητες. Παρά τις προσπάθειες της κυβέρνησης κατά τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται-όπως και στις υπόλοιπες οικονομίες των BRICS, βέβαια- πως το χάσμα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων είναι τεράστιο. Στοχεύει, ως εκ τούτου, στην καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας. Για το λόγο αυτό, η νοτιοαφρικανική οικονομική πολιτική στοχεύει στην αύξηση του ΑΕΠ ως το 2030 από 17 έως 30%.

Η Νότια Αφρική παρουσιάζει χαρακτηριστικά, τα οποία της επιτρέπουν να ισχυροποιηθεί περαιτέρω στο διεθνές σύστημα και στην παγκόσμια αγορά. Διαθέτει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε πολλούς τομείς που θα μπορούσαν να ενθαρρύνουν περισσότερο τις εντατικές εξαγωγές με καλύτερους όρους στο εμπόριο. Τομείς όπως η εξόρυξη, οι κατασκευές και η γεωργία επιχειρείται να υποστηριχθούν περισσότερο. Ωστόσο, η ενίσχυση των τηλεπικοινωνιών, που επιδιώκουν γενικότερα τα κράτη μέλη των BRICS, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, θα προσελκύσουν τις ξένες επενδύσεις και θα αυξηθούν οι εξαγωγές.

Η Νότια Αφρική εξακολουθεί να είναι μια νέα δημοκρατία με μια σύντομη ιστορία των μόλις είκοσι χρόνων. Παρά την ύπαρξη των κοινωνικών προβλημάτων, όπως είναι η φτώχεια και το χάσμα μεταξύ φτωχών και πλουσίων, εξακολουθεί να είναι ένας ισχυρός παίχτης του διεθνούς συστήματος, ενώ το έθνος φαίνεται να έχει την πολιτική βούληση να αντιμετωπίσει όλα τα παραπάνω.

Ήδη από το 2009 επιχειρεί να χαράξει νέα πολιτική που θα επιφέρει αλλαγές σε εγχώριο επίπεδο. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση έχει θέσει πέντε βασικού στρατηγικούς στόχους για τη συντονισμένη και ταχύτερη πραγματοποίηση της ανάπτυξης. Οι στόχοι αφορούν την προώθηση των άμεσων ξένων επενδύσεων, την ανάπτυξη του βιομηχανικού κλάδου- αλλά με μια πιο φιλοπεριβαλλοντική πολιτική, την οργάνωση και ευρυθμία των υπηρεσιών, με έμφαση τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την προώθηση της ευρύτερης συμμετοχής, της ισότητας, την

αύξηση των εξαγωγών και την προώθηση δίκαιου διεθνούς εμπορίου (fair trade). Η Νότια Αφρική επιχειρεί να συμβάλει στην ανάπτυξη και την περιφερειακή ολοκλήρωση της αφρικανικής ηπείρου.³³

³³ Sajal M. & Meghna D., *BRICS Trade Policies, Institutions and Areas for Deepening Cooperation*, Centre for WTO Studies- Indian Institute of Foreign Trade, March 2013, p.g. 135- 139

1.2 Ο ρόλος τους στο διεθνές στερέωμα

Σκιαγραφώντας την ιστορική εξέλιξη των αναδυόμενων δυνάμεων των BRICS, σκόπιμο είναι να αναλυθεί και η θέση που αυτές κατέχουν, αλλά και επιδιώκουν να κατέχουν στο μέλλον στο διεθνές στερέωμα: ποια πολιτική ακολουθούν; Πώς ακριβώς εφαρμόζουν soft power στο διεθνές σύστημα και βεβαίως ποιες φαίνονται να είναι οι επιδιώξεις τους για το μέλλον μέχρι τώρα;

Τα μέλη των BRICS επιχειρούν να εδραιώνουν διαρκώς την θέση τους στη διεθνή σκηνή και για το λόγο αυτό ενδιαφέρονται ιδιαιτέρως για τα διακρατικά προβλήματα. Βέβαια, και σύμφωνα με τη συγγραφέα Francesca Beausang, το πεδίο στο οποίο μπορούν να δράσουν οι BRICS είναι σαφώς περιορισμένο, αφενός λόγω των ήδη ισχυρών του πλανήτη, των αναπτυγμένων χωρών και αφετέρου λόγω της απροθυμίας των ίδιων των BRICS να υιοθετήσουν σε σημαντικούς τομείς μια κοινή agenda.³⁴ Επομένως, κατανοείται πως οι επιδιώξεις των εν λόγω χωρών «σκοντάφτουν» σε πολλά σημεία μεταξύ τους.

Ειδικότερα, τα κράτη BRICS χαρακτηρίζονται τόσο από κοινά στοιχεία, όσο και από έντονες αντιθέσεις. Τις τελευταίες, προσπαθούν να εξομαλύνουν με τακτικές συνόδους κορυφής- τις λεγόμενες BRICS Summits- και με την συμμετοχή τους σε διεθνείς οργανισμούς. Οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες είναι αυτές που χαρακτηρίζουν κυρίως τις χώρες αυτές, αλλά εκδηλώνονται διαφορετικά στην κάθε χώρα.

Μπορεί, όμως, η ανισότητα να πλήξει τη ραγδαία ανάπτυξή τους στο διεθνές στερέωμα; Η απάντηση είναι σαφής, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα: η ανισότητα «σκοτώνει» το ανθρώπινο δυναμικό και κατ' επέκταση τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης. Ειδικότερα, βάσει της World Bank, όπως παρουσιάζεται στο βιβλίο της Francesca Beausang, υπάρχουν τρία επιχειρήματα πως η ανισότητα επηρεάζει δυσμενώς την ανάπτυξη.³⁵

Το πρώτο επιχείρημα βασίζεται στις αρχές της πολιτικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται πως στις κοινωνίες που επικρατεί η οικονομική και κοινωνική

³⁴ Beausang F., *Globalization and the BRICS- Why the BRICs Will Not Rule the World for Long*, Palgrave Macmillan, 2012, p.g 98

³⁵ Beausang F., *Globalization and the BRICS- Why the BRICs Will Not Rule the World for Long*, Palgrave Macmillan, 2012, p.g 103-104

ανισότητα, υπάρχει υψηλή ζήτηση δημοσιονομικής αναδιανομής. Η φορολογική επιβάρυνση λοιπόν, επιβαρύνει τους καπιταλιστές και αυτόματα τους εμποδίζει από το να επενδύουν. Επομένως, χωρίς τις επενδύσεις και την οικονομική ευρωστία, αποκλείεται η ουσιαστική ανάπτυξη.

Δεύτερον, η ανάπτυξη επηρεάζεται και από τους πιστωτικούς περιορισμούς. Η γενική παραδοχή υποστηρίζει πως η ανάπτυξη αυξάνεται όταν αυξάνονται και οι επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό. Ωστόσο, οι πιστωτικοί περιορισμοί εμποδίζουν τα άτομα με χαμηλότερα εισοδήματα και από κατώτερες κοινωνικές τάξεις να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση. Μειωμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση συνεπάγεται και μειωμένη πρόσβαση στις ευκαιρίες.

Το τρίτο επιχείρημα αφορά την κοινωνικοπολιτική αστάθεια. Αρχικά, η εισοδηματική ανισότητα ενισχύει την πολιτική αστάθεια και αυτή με τη σειρά της δυσχεραίνει το έδαφος για επενδύσεις. Άρα, σε μια άνηση κοινωνία, που χαρακτηρίζεται από δυσαρέσκεια, μπορούν να προκληθούν ευκολότερα κοινωνικές αναταραχές, όπως πραξικοπήματα και επαναστάσεις.

Βέβαια, οι BRICS φαίνονται προς το παρόν να διαχειρίζονται με επιτυχία τις ανισότητες που χαρακτηρίζουν το εσωτερικό τους. Σύμφωνα, πάντως με τον Stiglitz, η σημερινή διεθνής οικονομική πολιτική, έτσι όπως διαμορφώνεται, δεν έχει υπηρετήσει επαρκώς τα συμφέροντα των φτωχών στις αναπτυσσόμενες χώρες. Θα έλεγε κανείς πως η οικονομική παγκοσμιοποίηση οδήγησε σε αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας στις αναδυόμενες οικονομίες.³⁶ Ωστόσο, οι αναδυόμενοι παίκτες, όσον αφορά το σκέλος της εσωτερικής τους διακυβέρνησης- που σαφώς όμως επηρεάζει και την θέση τους στο διεθνές σύστημα, οφείλουν να ασχοληθούν εκτενέστερα με την επίμονη φτώχεια που μαστίζει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τους, την εισοδηματική ανισότητα, την ανισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση και την υψηλή εγκληματικότητα, την οποία διαθέτουν οι περισσότεροι από αυτούς.

Στον τομέα όμως των διεθνών σχέσεων, η θέση και η επιρροή των κρατών- μελών των BRICS είναι εντελώς διαφορετική. Τα χαρακτηριστικά της συνοχής τους, σε γενικές γραμμές, είναι ότι είναι πρόσφατα αναδυόμενες οικονομίες. Με εξαίρεση

³⁶ Stiglitz J. and Charlton A., *Fair Trade for All*, Oxford University Press, 2005

τη Ρωσία, ήταν μη ουδέτερες χώρες και είχαν βιώσει την αποικιοκρατία ή υποταγή των συμφερόντων τους σε κυρίαρχες δυνάμεις.

Πιο συγκεκριμένα, δύο σημαντικές αλλαγές σημειώθηκαν στις διεθνείς σχέσεις κατά τα τελευταία 25 χρόνια. Η πρώτη αφορά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, που είχε ως αποτέλεσμα την απόλυτη ηγεμονία των ΗΠΑ. Κατά την περίοδο αυτή, παρατηρείται πως οι περισσότεροι παίκτες ενεργούν βάσει των προτιμήσεων και συμφερόντων των ΗΠΑ, που στόχο είχαν την εδραίωση της δημοκρατίας και του καπιταλισμού της αγοράς. Ως αποτέλεσμα το διεθνές δίκαιο χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για την επίτευξη του διπλού στόχου του ηγεμονικού κράτους των ΗΠΑ. Δηλαδή, οι ΗΠΑ έδρασαν παρεμβατικά σε πολλές περιπτώσεις, προκειμένου να εδραιωθεί η δημοκρατία και να επέλθει το τέλος των δικτατοριών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Ιράκ. Εκεί, η παρέμβαση αρχικά δικαιολογήθηκε με το επιχείρημα ότι το Ιράκ κατασκεύαζε όπλα μαζικής καταστροφής. Το επιχείρημα, βέβαια, άλλαξε όταν φάνηκε αδύνατον να ανακαλυφθούν εκεί τέτοια όπλα. Αργότερα, απλά ανακοίνωσαν πως πρόθεσή τους ήταν να απομακρύνουν μια σκληρή και άδικη δικτατορία στην περιοχή. Η έννοια της ανθρωπιστικής παρέμβασης είχε χρησιμοποιηθεί νωρίτερα ως δικαιολογία για την επέμβαση του NATO στο Κοσσυφοπέδιο. Ο καπιταλισμός της αγοράς και η απελευθέρωση των ροών του εμπορίου, των επενδύσεων και των κεφαλαίων ήταν οι λόγοι που οδήγησαν στη δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Δημιουργήθηκε, με λίγα λόγια, ένα δίκτυο νέων νόμων στους τομείς του εμπορίου και των επενδύσεων, με βάση τις προτιμήσεις της ηγεμονικής δύναμης, των ΗΠΑ. Η δημοκρατία και η ελεύθερη αγορά αποτέλεσαν τους βασικούς πυλώνες στους οποίους βασίστηκε η νέα διεθνής πραγματικότητα.

Η δεύτερη κομβικής σημασίας αλλαγή είναι η κατάρρευση αυτής της ηγεμονικής δύναμης. Οι ΗΠΑ φάνηκαν να διαχειρίζονται εντελώς λανθασμένα τις επεμβάσεις στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Η άλλοτε ισχυρή οικονομία της Δύσης φάνηκε να καταρρέει μετά την κρίση του 2008, που συνδυάστηκε με την ανάδυση των BRICS. Η συνέπεια της ανόδου των BRICS είναι η μετατροπή του διπολικού συστήματος σε

πολυπολικό.³⁷ Οι ηγέτες των BRICS ανακοίνωσαν το 2010 αυτή την αλλαγή, όταν, σε κοινή δήλωσή τους στην Μπραζιλία, είπαν: «Αντιλαμβανόμαστε ότι ο κόσμος υφίσταται σημαντικές και ταχείες αλλαγές που τονίζουν την ανάγκη για αντίστοιχες μεταβολές στην παγκόσμια διακυβέρνηση σε όλους τους σχετικούς τομείς». ³⁸

Αρχικά, λοιπόν, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, οι BRICS ενώθηκαν κυρίως για οικονομικούς λόγους. Σύμφωνα, μάλιστα με έκθεση της Goldman Sachs το 2003, προβλέπεται πως αν τα εν λόγω κράτη συνεχίσουν με αυτό τον ρυθμό ανάπτυξης, θα εξελιχθούν σε υπερδυνάμεις μέχρι το 2050. Το 2011, η Goldman Sachs επιβεβαίωσε πως οι BRICS διατηρούν την πρόοδο τους και βρίσκονται σε καλό δρόμο, που θα επαληθεύσει την αρχική της πρόβλεψη.

Οι BRICS σταδιακά εξελίχθηκαν σε πολιτική ένωση που όμως έχει και κοινές οικονομικές επιδιώξεις. Η παλαιά αντίληψη βασίζεται στην κυρίαρχη δύναμη του ενός και μόνου ηγεμόνα (ισχυρή Δύση), ενώ οι αναδυόμενες χώρες BRICS επιδιώκουν να ανατρέψουν όσα μέχρι τώρα γνώριζε η διεθνής κοινότητα, όχι μόνο με βάση την αντισταθμιστική δύναμη που μπορεί να είναι σε θέση να συγκεντρώσει, αλλά και με βάση των αρχών της δικαιοσύνης. Αξίζει, βέβαια, να τονιστεί πως ο BRICS δεν είναι ακόμη σε θέση να θεωρηθούν άξιος αντικαταστάτης των ΗΠΑ, καθώς η τελευταία δεν προτίθεται να παραδώσει σύντομα τα όπλα, ενώ παρόλη την αποδυνάμωσή της τα τελευταία χρόνια, παραμένει ισχυρός παίκτης που ασκεί επιρροή στα διεθνή συστήματα.

Η παρακμή των ΗΠΑ, ωστόσο, από ηγεμονική τάξη συμπίπτει με την ανάδειξη της φιλελεύθερης δημοκρατίας και με την άνοδο των χωρών BRICS³⁹. Όμως οι αναδυόμενοι παίκτες δεν σταματούν σε αυτήν την πεντάδα. Υπάρχουν και άλλοι υποψήφιοι για ένταξη στην συγκεκριμένη ένωση, με τη Μαλαισία και την Ινδονησία πιθανές υποψήφιες. Τα χαρακτηριστικά της συνοχής τους, σε γενικές γραμμές, είναι

³⁷ Lo, Vai lo Hiscock, M., *The rise of BRICS in the global political economy*, Edward Elgar, Cheltenham-UK, 2014, chapter 17: The role of the BRICS in international law in a multipolar world, p.g 288- 296.

³⁸ BRICS 2nd Summit in Brasilia, 14/04/2010, paragraph 1 and 2: 1. We share the perception that the world is undergoing major and swift changes that highlight the need for corresponding transformations in global governance in all relevant areas.
2. We underline our support for a multipolar, equitable and democratic world order, based on international law, equality, mutual respect, cooperation, coordinated action and collective decision-making of all States.

³⁹ Keck Z., The Hard Side of Soft Power, The Diplomat, 24/07/2013, <http://thediplomat.com/2013/07/the-hard-side-of-soft-power/>

ότι είναι πρόσφατα αναδυόμενες οικονομίες. Με εξαίρεση τη Ρωσία, ήταν μη ουδέτερες χώρες και είχαν βιώσει την αποικιοκρατία ή υποταγή των συμφερόντων τους σε κυρίαρχες δυνάμεις.

Χρηματοδοτικά ιδρύματα, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ ήταν ανέκαθεν φιλικά προσκείμενα προς τη Δύση. Μόνο στον ΠΟΕ έχουν σημειωθεί περιπτώσεις όπου υπάρχει περισσότερο έδαφος στα αναπτυσσόμενα κράτη. Οι BRICS, λοιπόν, έχουν διαφορετικές απόψεις από τη Δύση αναφορικά με ζητήματα όπως η παγκόσμια φτώχεια, τη διάδοση των πυρηνικών και το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής. Πρόκειται για μεγάλες χώρες με τεράστιες ποσότητες φυσικών πόρων, ένας ακόμη λόγος που τις καθιστά ισχυρούς παίκτες στο διεθνές στερέωμα. Γενικότερα πάντως, τα θεμέλια για να αποκτήνουν ολοένα και μεγαλύτερη ισχύ οι BRICS οφείλονται κυρίως στην Κίνα και την Ινδία, που αποτελούν το βασικό «άξονα» της ένωσης αυτής.

Εν συνεχεία, εξακολουθούν να φιλοξενούν ένα μεγάλο αριθμό των φτωχών πολιτών, λόγω του χαμηλού κατά κεφαλήν εισοδήματος. Έτσι λοιπόν, οφείλουν να αναπτύξουν μεγάλες τοπικές αγορές και να επενδύσουν στον τομέα των υποδομών, πριν από τις εξωτερικές αγορές.

Τέσσερα από τα κράτη BRICS είναι στο Κίνημα των Αδεσμεύτων⁴⁰ και σημαντικά στελέχη που «ηγούνται» του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, ενώ παράλληλα προωθούν τη διανεμητική δικαιοσύνη και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα χαρακτηριστικά αυτά επιτρέπουν στις BRICS να δείχνουν προς τα έξω συνοχή, γεγονός που δίνει ολοένα και λιγότερα περιθώρια πλέον σε άλλους παίκτες να θεωρούν πως μπορούν να κυριαρχήσουν σε αυτές, είτε οικονομικά ή πολιτικά.

Στην πολιτική, καθώς και στην οικονομία, τα κράτη αυτά διακρίνονται από πολυφωνία, αντί του ενιαίου νεο-φιλελεύθερο οράματος της οικονομίας ή της νεο-συντηρητικής θεώρησης της πολιτικής, που πρόβαλαν στη Δύση. Υπό αυτή την έννοια η ένταξη των φιλελεύθερων δημοκρατιών της Βραζιλίας, της Ινδίας και της Νότιας Αφρικής θα μπορούσε να κατασκευάσει μια πλουραλιστική φιλελεύθερη τάξη που περιλαμβάνει τη Ρωσία και την Κίνα.

⁴⁰ Πρόκειται για την Κίνα, την Ινδία, τη Βραζιλία και τη Νότια Αφρική.

Ο πλουραλισμός διακρίνεται τόσο στα εσωτερικά τους συστήματα, καθώς και στις διεθνείς προοπτικές τους. Η εγχώρια οργάνωση της οικονομίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις κρατικές επιχειρήσεις, οι οποίες εξ ορισμού είναι μονοπώλια των τομέων τους. Υπό αυτή την έννοια μιλάμε είτε για σοσιαλιστικές, είτε για μικτές οικονομίες. Επιπλέον, οι κρατικές αυτές επιχειρήσεις ανταγωνίζονται ιδιωτικούς φορείς και πολυεθνικές εταιρείες, ως προς το σκέλος της δυναμικής και της οργάνωσης.

Υπάρχουν σαφώς και σημεία, όπου οι επιδιώξεις τους διαφέρουν ή εντοπίζονται κωλύματα ως προς την άσκηση πολιτικής τους. Για παράδειγμα, η Ινδία και η Κίνα έχουν συνοριακά προβλήματα. Η σύνοδος κορυφής των χωρών BRICS στο Νέο Δελχί, το 2012 προκάλεσε μεγάλες διαδηλώσεις από τους πρόσφυγες του Θιβέτ στην Ινδία. Παράλληλα, συχνά παρατηρείται καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες. Δυστυχώς βέβαια, τέτοιας φύσης ζητήματα συχνά συγκαλύπτονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 BRICS και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των επιπτώσεων της ανάπτυξης των BRICS, σκόπιμο είναι να παρουσιαστεί πρώτα τι ακριβώς είναι βιώσιμη ανάπτυξη και πως αυτή διαρθρώνεται, προκειμένου να κατανοηθούν τα αποτελέσματα της μέχρι τώρα εξέλιξής τους.

Δεν υπάρχει κάποιος απλός ορισμός για τον όρο «βιώσιμη ανάπτυξη». Βιώσιμη Ανάπτυξη σημαίνει ότι οι παρούσες γενιές πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες τους χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο και αμφισβήτηση τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες. Πρακτικά σημαίνει: α. Οι μελλοντικές γενεές έχουν δικαιώματα πάνω στους φυσικούς πόρους, β. η παρούσα γενιά έχει την υποχρέωση να συμπεριλαμβάνει «τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών» στη λήψη των αποφάσεων. Ειδικότερα, η έννοια της ανάπτυξης περιλαμβάνει ταυτόχρονα μία μεγάλη σειρά απαραίτητων για την ολοκλήρωσή της συντελεστών, έντονα αλληλοσυμπληρούμενων και διάχυτα αλληλεξαρτώμενων.⁴¹

Η ανάπτυξη, λοιπόν, απαιτεί τη συμμετοχή όλων των συντελεστών της και οποιαδήποτε προσπάθεια απομόνωσης ενός ή περισσότερων από αυτούς οδηγεί στην αποτυχία. Έτσι λοιπόν, η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια συνολική προσχεδιασμένη και συντονισμένη πολιτική προσπάθεια⁴². Το αναπτυξιακό φαινόμενο, προκειμένου να χρηστεί με επιτυχία οφείλει να εξελίσσει ταυτόχρονα και παράλληλα όλες τις παραμέτρους και να μην υπάρχει καμία ιεράρχηση μεταξύ τους. Επομένως, όταν αναφερόμαστε στον όρο της βιώσιμης ανάπτυξης, εννοούμε την οικονομική αύξηση, την κοινωνική πρόοδο και την περιβαλλοντική προστασία επί ίσοις όροις και δίχως μεταξύ τους ιεράρχηση (τρισδιάστατη θεώρηση του αναπτυξιακού φαινομένου)⁴³.

⁴¹ Τσάλτας Γ., *Το Δικαίωμα στην Ανάπτυξη ως Ανθρώπινο Δικαίωμα*, Χρονικά, 1986, ΙΜΔΑ, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1988, σελ. 233

⁴² Τσάλτας Γ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σελ. 244-245

⁴³ Τσάλτας Γ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σελ.248

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε πως η τρισδιάστατη θεώρηση της ανάπτυξης είναι σχετικά πρόσφατη. Πιο συγκεκριμένα, η περιβαλλοντική διάσταση του αναπτυξιακού φαινομένου υιοθετήθηκε θεσμικά στο Ρίο το 1992 και θεωρείται έκτοτε απόλυτα ισότιμος πυλώνας για τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης.⁴⁴ Τέλος, τη δεκαετία του 1970 εμφανίζονται τα ρεαλιστικά δικαιώματα ή αλλιώς τα συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα της Τρίτης Γενιάς και κατοχυρώνονται: α. με το δικαίωμα στην ανάπτυξη, β. στη συμμετοχή στην Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας, γ. στην ειρήνη και δ. σε ένα υγιές περιβάλλον.⁴⁵

⁴⁴ United Nations Conference on Environment & Development in Rio de Janeiro, Brazil, June 1992- AGENDA 21/ Principal 3: "The right to development must be fulfilled so as to equitably meet developmental and environmental needs of present and future generations."

Principal 4: "In order to achieve sustainable development, environmental protection shall constitute an integral part of the development process and cannot be considered in isolation from it."

⁴⁵ Τσάλτας Γ., Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σελ. 251

2.1.1. Κοινωνικές Επιπτώσεις

Αν και μιλάμε για αναδυόμενους γίγαντες του διεθνούς συστήματος, διαπιστώνουμε πως η κοινωνική ανάπτυξη στο εσωτερικό τους απέχει πολύ από την αντίστοιχη των μέχρι σήμερα ισχυρών παικτών. Η μετανάστευση και οι μετακινήσεις πληθυσμών αποτελεί θέμα τριβής μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Η δημογραφική πίεση που ασκούν οι αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες χώρες προς τις ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά, η υπογεννητικότητα και η γήρανση του πληθυσμού στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Βόρειας Αμερικής, καθώς και η αδυναμία εξεύρεσης εργασίας στις φτωχές χώρες για ένα μεγάλο αριθμό νεανικού πληθυσμού, ήδη ενθαρρύνουν μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα προς τις πλουσιότερες χώρες. Ταυτόχρονα, το φαινόμενο αυτό προκαλεί ένταση στο εσωτερικό των χωρών – προορισμών λόγω της ανεργίας αλλά και των πολιτιστικών και κοινωνικών διαφορών μεταξύ μεταναστών και αυτοχθόνων πληθυσμών⁴⁶.

Παράλληλα, η διεθνής εγκληματικότητα έχει πάρει κι εκείνη σοβαρές διαστάσεις λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης στις επικοινωνίες, της κατάργησης των φραγμών σε μία σειρά από οικονομικές δραστηριότητες και της αύξησης της ανεργίας. Το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, φαινόμενο ιδιαίτερα εμφανές στη Βραζιλία, διακινεί τεράστια χρηματικά ποσά με την βοήθεια πιστωτικών ιδρυμάτων και εταιριών offshore, εγκατεστημένων σε χώρες που θεωρούνται φορολογικοί παράδεισοι.

Παράλληλα, η Κίνα κατέχει το μικρότερο ποσοστό αναλφαβητισμού, ωστόσο οι αγροτικοί πληθυσμοί δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στην εκπαίδευση και ίσες ευκαιρίες με εκείνες των πληθυσμών που ζουν στα αστικά κέντρα. Αντίθετα, η Ινδία, το μεγάλο αναπτυξιακό πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει, είναι εκείνο της φτώχειας. Κατέχει το υψηλό ποσοστό του 40% στον αναλφαβητισμό, ενώ το 31% του πληθυσμού του έχει μόνο πρόσβαση στην υγιεινή. Ωστόσο, σημειώθηκε βελτίωση τα τελευταία χρόνια: το 2009, στην Ινδία, το 31,4% ζούσε με λιγότερο από 2 δολάρια την ημέρα, ενώ το 2011 το ποσοστό μειώθηκε στο 21,3%. ⁴⁷ Τέλος,

⁴⁶ Ρουμελιώτης Π., *Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση*;;, εκδόσεις Λιβάνης, 2002, σελ.382

⁴⁷ The World Bank, Poverty & Equity/ India, <http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/IND>

περίπου 300 εκατομμύρια Ινδοί εξακολουθούν να ζουν χωρίς τακτική πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια.⁴⁸

Από την άλλη πλευρά του χάρτη, η Βραζιλία αντιμετωπίζει αντίστοιχα προβλήματα κοινωνικής ανάπτυξης. Για την ακρίβεια, το 20% του πληθυσμού της ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, στις λεγόμενες παραγκουπόλεις.⁴⁹ Παρά την αστικοποίηση, αγροτικές και αστικές περιοχές συμβάλλουν εξίσου στην εθνική φτώχεια. Η φτώχεια πλήττει δυσανάλογα τους νέους. Η συμμετοχή των παιδιών στο εργατικό δυναμικό της Βραζιλίας είναι τουλάχιστον διπλάσια σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Λατινικής Αμερικής. Στις περιοχές βόρεια και βορειοανατολικά της χώρας, περίπου το ένα τέταρτο των παιδιών ηλικίας κάτω των πέντε πάσχουν από χρόνια υποσιτισμό.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, επί του παρόντος, η Βραζιλία δεν παρακολουθεί επίσημα τις τάσεις της φτώχειας, αλλά αυτό θα πρέπει σαφώς να γίνει συστηματικά ως μέρος μιας στρατηγικής εξάλειψής της και προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης, που αποτελεί και βασική προτεραιότητα των BRICS.⁵⁰ Γενικά, η κυβέρνηση της Βραζιλίας οφείλει να συλλέξει περισσότερα στοιχεία για τις δαπάνες των νοικοκυριών, προκειμένου να επιτευχθεί και η μέτρηση της ευημερίας. Επιπλέον, χρειάζονται περισσότερα δεδομένα για τη λειτουργία των δημοσιών υπηρεσιών, ιδιαίτερα στο κομμάτι των συστημάτων υγείας. Τέλος, για να βελτιωθεί η μέτρηση του βιοτικού επιπέδου, θα πρέπει να βελτιωθεί η ποιότητα των στοιχείων των αγροτικών πληθυσμών.

Ενώ η Βραζιλία είναι μία από τις χώρες με την χειρότερη κατανομή εισοδήματος παγκοσμίως, η Ρωσία ανήκει κι αυτή με τη σειρά της σε μία από τις χώρες με το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού να ζει κάτω από όριο της φτώχειας. Η Ρωσία, γενικότερα, παρουσιάζει χαμηλά ποσοστά μέτρησης του δείκτη GINI.⁵¹ Τα υψηλά

⁴⁸ Climate Home, *BRICs group to expand environmental cooperation*, 24/04/2015, <http://www.climatechangenews.com/2015/04/24/brics-group-to-expand-environmental-cooperation/>

⁴⁹ Παραγκουπόλεις: ή αλλιώς φαβέλες. Δημιουργήθηκαν στις αρχές του 1900 και πρόκειται για περιοχές μεγάλης φτώχειας και υψηλής εγκληματικότητας, εντός των αστικών περιοχών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί πως το 22% του πληθυσμού του Ρίο ντε Τζανέιρο ζει εκεί (2010). Πηγή: The Rio Times, *Rio Favela Population Largest in Brazil: Daily*, 23-12-2011, <http://riotimesonline.com/brazil-news/rio-politics/rios-favela-population-largest-in-brazil/#>

⁵⁰ The World Bank, *Brazil: A Poverty Assessment*, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20206734~menuPK:443285~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367,00.html>

⁵¹ Δείκτης μέτρησης κατανομής εισοδήματος.

εισοδήματα της Ρωσίας επικεντρώνονται ιδίως γύρω από τη Μόσχα, ενώ η ανισότητα μεταξύ του αγροτικού και του αστικού πληθυσμού είναι τεράστια.⁵² Δεν είναι μόνο η εισοδηματική ανισότητα που εντυπωσιάζει στην Ρωσία, είναι και η ιδιαίτερα άνιση πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, που κάποτε θεωρούνταν ουσιαστικά ένα ανθρώπινο δικαίωμα στην κομμουνιστική Ρωσία. Το προσδόκιμο ζωής αγγίζει τα 66 χρόνια, δηλαδή δέκα χρόνια λιγότερα από εκείνο της ΕΕ και πολύ χαμηλότερο από εκείνο της κομμουνιστικής περιόδου.

Όσον αφορά τη Νότια Αφρική, η μείωση της φτώχειας φαίνεται να είναι η βασική πρόκληση που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της. Κατόπιν, ακολουθούν το υψηλό ποσοστό ανεργίας και η κοινωνική ανισότητα. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, το 2014, το ποσοστό της φτώχειας, αναφορικά με τους πολίτες που ζουν με λιγότερο από 1,25 δολάρια ημερησίως, μειώθηκε από το 46,2% στο 39%.⁵³ Αυτό συνέβη, χάρη σε μία σειρά από επιδοτήσεις του κράτους και εσωτερικής αναδιάρθρωσης της δημόσιας διοίκησης, αλλά και την δωρεάν παροχή μερικών βασικών υπηρεσιών. Πάντως, οι τελευταίες στατιστικές της Παγκόσμιας Τράπεζας επισημαίνουν ότι το 21,7% των Νοτιοαφρικανών ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, ενώ δεν είναι σε θέση να πληρώνουν για τις βασικές ανάγκες διατροφής.⁵⁴ Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση της Νότιας Αφρικής, είναι και η κακή οργάνωση των συστημάτων υγείας, το οποίο χαρακτηρίζεται από σημαντικές ελλείψεις.

Άρα, η περίπτωση της Κίνας επικεντρώνεται στις εξαγωγές, αγνοώντας συχνά τις ανάγκες των πολιτών στο εσωτερικό της. Αντίθετα, μια στρατηγική για την ανάπτυξη που προσανατολίζεται κυρίως στην εγχώρια κατανάλωση, είναι πιθανό να είναι πιο φιλική προς την κοινωνική ισότητα κι επομένως και ανάπτυξη. Στη Ρωσία ή την Ινδία, από την άλλη, είναι σαφές ότι η οικονομική ανάπτυξη, με βάση την ικανότητα των ελίτ να συσσωρεύουν τον πλούτο, εξ ορισμού, δεν είναι φιλική προς την

⁵² Beausang F., *Globalization and the BRICs- Why the BRICs Will Not Rule the World for Long*, Palgrave Macmillan, 2012, σελ. 110-115

⁵³ Nicolson G., *South Africa: Where 12 million live in extreme poverty*, Daily Maverick, 03/02/2015, <http://www.dailymaverick.co.za/article/2015-02-03-south-africa-where-12-million-live-in-extreme-poverty/#.VnP5uPmLTIU>

⁵⁴ Πηγή: <http://knoema.com/WBPS2015Jan/poverty-and-inequality-statistics-january-2015?country=1001310-south-africa>

ισότητα. Τέλος, παρατηρείται πως σαφώς και οι πέντε χώρες δεν ήταν σε θέση να εκπληρώσουν το στόχο για εξάλειψη της φτώχειας ως το 2015.⁵⁵

⁵⁵ United Nations, The Millennium Development Goals Report 2015, New York, 2015 (Goal 1), [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)

2.1.2 Πολιτικές Επιπτώσεις

Οι BRICS είναι χώρες με ταραγμένο πολιτικό παρελθόν η καθεμία. Συγκεκριμένα, η Κίνα βρίσκεται υπό κομμουνιστικό καθεστώς, γεγονός που συνεπάγεται μεγάλο βαθμό ανελευθερίας για τους πολίτες, αλλά και την καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται από τη διαφθορά του δικαστικού συστήματος, το οποίο δεν δρα ελεύθερα, αλλά υποτάσσεται πάντα στις επιβολές του ισχύοντος πολιτικού καθεστώτος. Αξίζει να σημειωθεί, πως στην Κίνα ισχύει ακόμη η θανατική ποινή. Προφανώς, όλα τα παραπάνω είναι μόνο μερικά από τα αίτια που κωλύουν, πέρα από την κοινωνική ανάπτυξη, και την πολιτική. Αντίθετα, παρατηρείται πως σε διεθνές επίπεδο, η παρουσία της είναι εξαιρετικά ενεργή και ισχυρή. Συμμετέχει σε διάφορες διεθνείς ομαδοποιήσεις, όπως είναι σαφώς αρχικά οι BRICS, οι G20 και οι BASIC, ενώ κατέχει ηγετική θέση στους G77.⁵⁶

Παρόμοιο σκηνικό επικρατεί στην Ινδία και τη Βραζιλία, όπου στην πρώτη καταπατώνται τα ανθρώπινα δικαιώματα, παρόλο το ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης και το δημοκρατικό πολίτευμα. Στη Βραζιλία, η έντονη εγκληματικότητα επισκιάζει το δημοκρατικό της πολίτευμα και τη συμμετοχή της τόσο στους G20 και G77. Όλες τα κράτη- μέλη των BRICS αποτελούσαν πρώην αποικίες της ανεπτυγμένης Δύσης, πλην της Ρωσίας. Συγκεκριμένα, και η Ρωσία έχει ταραγμένο πολιτικό παρελθόν, καθώς επί δεκαετίες επικρατούσε το κομμουνιστικό καθεστώς, ενώ από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, το πολίτευμά της είναι η Ομοσπονδιακή Προεδρική Δημοκρατία. Δηλαδή, τα δημοκρατικά πολιτεύματα αυτών των χωρών- με εξαίρεση την Κίνα που διατηρεί κομμουνιστικό καθεστώς, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πως είναι ακόμα «υπό κατασκευή» κι επομένως υπάρχουν σοβαρά ελλείμματα, τόσο στη δημόσια διοίκηση τους, όσο ακόμη και στην αντιμετώπιση των ίδιων των πολιτών και των δικαιωμάτων τους.

⁵⁶ **G20:** διεθνές φόρουμ για τις κυβερνήσεις και τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών από τις 20 μεγάλες οικονομίες.

G77: ή αλλιώς το «Κίνημα των Αδέσμευτων». Σήμερα αριθμεί περίπου 130 μέλη, προωθεί οικονομικά και εμπορικά συμφέροντα των αναπτυσσόμενων, έναντι των ανεπτυγμένων χωρών.

BASIC: μπλοκ των τεσσάρων μεγάλων αναδυόμενων οικονομιών της Κίνας, Βραζιλίας, Νότιας Αφρικής και Ινδίας. Δημιουργήθηκε το 2009 και προωθεί την κλιματική αλλαγή και παρέχει οικονομική βοήθεια και σε άλλες χώρες για την προώθηση της.

Πιο αναλυτικά, το ρωσικό κράτος, ο «χαμένος» του Ψυχρού Πολέμου, επιδιώκει διαρκώς σε όποια κίνηση κι αν κάνει σε διεθνές επίπεδο, να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ, αλλά και να αποδείξει πως έχει αποβάλει πλέον οποιαδήποτε τσαρικό και κομμουνιστικό κατάλοιπο. Όμως, η χώρα που φαίνεται να είναι ο κύριος ανταγωνιστής των ΗΠΑ, ως προς την ραγδαία ανάπτυξή του, είναι η Κίνα. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ προβλέπεται σύντομα να ξεπεράσει σε ονομαστικό επίπεδο αυτό των ΗΠΑ, ως το 2025.⁵⁷

Η Βραζιλία, άλλαξε πολιτική κατεύθυνση στις αρχές του 1990 με το άνοιγμα των αγορών της, αλλά και πάλι παρατηρούμε συσσώρευση του πλούτου στους λίγους, γεγονός που δεν φαίνεται να προθυμοποιείται να επιλύσει άμεσα η κυβέρνηση.⁵⁸ Πρόκειται για μια χώρα με υψηλή εγκληματικότητα, όπου κυριαρχεί το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, κι επομένως η βία και η διαφθορά. Επιπλέον, το γεγονός πως το λαθρεμπόριο των ναρκωτικών ευημερεί υπό την ομπρέλα offshore εταιριών, μαρτυρά την ανοχή του πολιτικού συστήματος. Η εγκληματικότητα με τη σειρά της προκαλεί κοινωνικές- και κατ' επέκταση πολιτικές- αναταραχές, δεδομένου του γεγονότος πως ο πληθυσμός που ζει στις φαβέλες, γίνεται διαρκώς επιθετικός, εξαιτίας των ελάχιστων ευκαιριών και της φτώχειας. Ως αποτέλεσμα, η μεσαία τάξη της Βραζιλίας τρομοκρατείται καθημερινά, ενώ αισθάνεται ανασφαλής.⁵⁹ Ο πληθωρισμός και η διαφθορά ανάγκασαν τους Βραζιλιάνους να διαμαρτυρηθούν έντονα μέσα στο 2015.

Η κινεζική διπλωματία, αν και αρχικά δεν γίνεται αντιληπτό, είναι οπαδός της soft power. Σύμφωνα με το Joseph Nye είναι ένα είδος «πολιτιστικής διπλωματίας», μπορεί να προκαλέσει σεβασμό, εμπιστοσύνη και θαυμασμό στα υπόλοιπα κράτη για λογαριασμό της.⁶⁰ Η κινεζική κυβέρνηση χειρίζεται μάλλον με επιδεξιότητα τις σχέσεις της με τα άλλα κράτη, χωρίς καταναγκασμό. Επιδιώκει να προσελκύσει περισσότερες φιλίες από ξένα κράτη, προκειμένου να εδραιωθεί ως παγκόσμια

⁵⁷ Laidi Z., *The BRICS Against the West?*, Ceri Strategy Papers, No 11- Hors Série, Sciences Po.- CERI-CNRS, novembre 2011, σελ. 10

⁵⁸ Borodina, S., Shvyrkov, O., *Investing in BRIC countries- Evaluating Risk and Governance in Brazil, Russia, India & China*, Standard& Poor's, 2010, σελ. 13

⁵⁹ Froio N., *Brazil's government has set the favelas and middle classes against each other*, The Guardian, 09/02/2014, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/feb/08/brazil-government-set-favelas-against-middle-classes>

⁶⁰ Moss T., *Soft Power? China Has Plenty*, The Diplomat, 04/06/2013, <http://thediplomat.com/2013/06/soft-power-china-has-plenty/>

υπερδύναμη. Αφού λοιπόν, οι εν λόγω αναδύομενη δύναμη δεν εδραιώνεται μέσω επεκτατικών πολέμων, όπως συνηθιζόταν μέχρι σήμερα στην Ιστορία, είναι λογικό να επιχειρεί να επιβληθεί με τακτικές *soft power*. Ήπια ισχύς είναι η επιτυχημένη σύνδεση της εσωτερικής με την εξωτερική πολιτική και χρήζει ακόμη βελτίωσης για την Κίνα. Για να το επιτύχει αυτό, πρέπει να αποδείξει πως είναι μια ευημερούσα και ειρηνική υπερδύναμη, άξια εμπιστοσύνης για τις υπόλοιπες χώρες. Πράγματι, το 2014, ο Κινέζος Πρόεδρος Xi Jinping πήρε ένα νέο ρόλο ως ηγέτης, αποφασισμένος να ενισχύσει τη χώρα, να προωθήσει την εσωτερική μεταρρύθμιση και το άνοιγμα των εξαγωγών.⁶¹

Ωστόσο, μέχρι στιγμής οι μεταρρυθμίσεις της Κίνας δεν έχουν αγγίξει το βαθύτερο μέρος της κοινωνικής και πολιτικής ζωής μέσα στο έθνος. Η διαφθορά και τα περιστατικά της κοινωνικής αναταραχής καταδεικνύουν πως η Κίνα απέχει πολύ ακόμα από την κοινωνικοπολιτική σταθερότητα. Δυστυχώς, πολλοί κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί παραμένουν σχεδόν αμετάβλητοι από τις εποχές του Μάο και Ντενγκ.

Τέλος, η Νότια Αφρική, μια χώρα που επίσης γνώρισε τις επιπτώσεις της αποικιοκρατίας της Δύσης, προσπαθεί να ορθοποδήσει και να σχηματίσει ένα εύρυθμο πολιτικό σύστημα. Ειδικότερα μετά την κυβέρνηση του απαρτχάιντ, η χώρα παλεύει να ορθοποδήσει τόσο πολιτικά, όσο και κοινωνικά. Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει είναι οι «αδέσποτες» νάρκες που εκτείνονται σχεδόν σε όλη τη χώρα. Υπολογίζονται περίπου στις 6000. Ωστόσο, η κυβέρνηση αδυνατεί να αναλάβει ουσιαστικά τις ευθύνες και να δράσει επιτυχώς.⁶²

⁶¹ Kai J., *What Kind of Power Does a Rising China Need?*, The Diplomat, 03/01/2014, <http://thediplomat.com/2014/01/what-kind-of-power-does-a-rising-china-need/>

⁶² Olalde M., *The Haunting Legacy of South Africa's Gold Mines*, Yale Environment 360, 12/11/2015, http://e360.yale.edu/feature/the_haunting_legacy_of_south_africas_gold_mines/2931/

2.1.3 Οικονομικές Επιπτώσεις

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, βασική προτεραιότητα των BRICS είναι η οικονομική σύμπραξη, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξής τους. Εξάλλου, η αρχική ομαδοποίηση τους είχε μόνο οικονομικά κίνητρα. Η επιτυχής συνεργασία τους, μάλιστα, τις οδήγησε και στην σύσταση μιας δικής τους τράπεζας- απάντησης ενδεχομένως στην Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ- αλλά αυτή η κίνηση θα αναλυθεί στο επόμενο

Όσο ο πληθυσμός των χωρών αυτών αυξάνεται, αυξάνεται ολοένα περισσότερο και η οικονομική τους βαρύτητα. Βάσει της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας το μερίδιο των αναδυόμενων οικονομιών στο παγκόσμιο ΑΕΠ ξεπερνά ήδη το 45%, δηλαδή είναι 13 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σύγκριση με τις αρχές της δεκαετίας του '90.⁶³ Επιπρόσθετα, οι 25 μεγαλύτερες εταιρείες παγκοσμίως από σκοπιά αγοραίας αξίας προέρχονται από τις BRICS

Σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές, παρόλη την ταχύτατη οικονομική τους πρόοδο, οι BRICS δεν αποτελούν ακόμα ουσιαστική «απειλή» για τη Δύση, κι αυτό διότι έχουν ακόμη σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα να διευθετήσουν στο εσωτερικό τους, έτσι ώστε να μην έχουν καταφέρει ακόμα να αποπνεύσουν παγκόσμιο κύρος και εμπιστοσύνη. Βέβαια, αυτό που τις ενώνει βαθιά είναι η κοινή εμπειρία της απόρριψης από το νεοφιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης της Δύσης, βάσει του οποίου λειτουργεί τόσο το ΔΝΤ, όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα.⁶⁴

Η Κίνα αναμφισβήτητα αποτελεί τη μεγαλύτερη οικονομική δύναμη μεταξύ των κρατών- μελών των BRICS και τη δεύτερη παγκόσμια οικονομική δύναμη μετά τις ΗΠΑ. Ωστόσο, βάσει πρόσφατης έρευνας του ΔΝΤ, φαίνεται πως η Ινδία αρχίζει να την ξεπερνά σε ρυθμούς ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται πως το 2016, η Ινδία θα φτάσει το 7,5% σε ρυθμό ανάπτυξης, ξεπερνώντας την Κίνα που υποστηρίζουν πως δεν θα ξεπεράσει το 6,3%. Η Βραζιλία, με τη σειρά της, κατάφερε να διαψεύσει τις προβλέψεις του ΔΝΤ τον Φεβρουάριο του 2015, το οποίο προέβλεπε πτώση του ΑΕΠ κατά 0,2%.

⁶³ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Αναδυόμενες οικονομίες, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/international/emerging/html/index.el.html>

⁶⁴ Desai R., *The BRICS are building a challenge to western economic supremacy*, Global Economy-Opinion, The Guardian, 02/04/2013, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/apr/02/brics-challenge-western-supremacy>

Το ΔΝΤ ωστόσο, συνεχίζει υποστηρίζοντας πως οι αναδυόμενες οικονομίες απειλούνται με νέα οικονομική κρίση, παρά την εξέλιξή τους, εξαιτίας μεγάλων εκροών κεφαλαίων, αλλά και λόγω της πτώσης των τιμών των εμπορευμάτων. Συνολικά, η δραματική μείωση, όπως επισημαίνει, των συναλλαγματικών διαθεσίμων επιβραδύνουν τον ρυθμό ανάπτυξής τους. Συγκεκριμένα, το ΔΝΤ παρατηρεί πως ο ρυθμός ανάπτυξης τους μειώθηκε στο 4,3% από το 4,6% του 2014.⁶⁵

Η Παγκόσμια Τράπεζα, βέβαια, έρχεται να διαφωνήσει με την παραπάνω έκθεση και υποστηρίζει πως για την ώρα, η ρωσική ανάπτυξη δεν κατάφερε να καμφθεί ούτε με το φθηνό πετρέλαιο, ούτε με την προσάρτηση της Κριμαίας, καθώς η κυβέρνηση φάνηκε να μπορεί να ανταπεξέλθει τάχιστα στις προκλήσεις. Ενδεχομένως, συνεχίζει, οι επιπτώσεις να παρατηρηθούν το 2016. Η Παγκόσμια Τράπεζα προβλέπει ότι η Κίνα θα αναπτυχθεί με βραδύτερο ρυθμό, 7,1% φέτος και 7,0% το 2016, από 7,4% το 2014.

Εκτός από την Παγκόσμια Τράπεζα, και η Goldman Sachs επισημαίνει πως η πρόοδος τους είναι εκπληκτική. Συγκεκριμένα, αν οι BRICS διατηρήσουν αμείωτο ρυθμό ανάπτυξης, προβλέπει οι οικονομίες τους να φτάνουν πάνω από το μισό την συνολική οικονομία των G6 ως το 2025 σε τιμές αμερικανικών δολαρίων, παρόλο που σήμερα αγγίζουν μόνο το 15% του συνόλου των G6.⁶⁶ Επιπλέον, προβλέπει ως το 2050 αύξηση των πραγματικών συναλλαγματικών ισοτιμιών έως και 300%, με μέσο όρο 2,5% ετησίως. Τέλος, σύμφωνα με την Goldman Sachs μέχρι το 2050 θα εξακολουθούν να υπάρχουν υψηλά επίπεδα φτώχειας στις εν λόγω χώρες, με εξαίρεση την Ινδία που θα αυξήσει ως τότε έως και 3% τον ρυθμό ανάπτυξής της, ενώ η Κίνα θα αγγίξει το κατά κεφαλήν εισόδημα των ανεπτυγμένων χωρών (περίπου 30.000 δολάρια ανά κάτοικο).

Η Κίνα και η Ινδία εξελίσσονται σε σημαντικοί εταίροι και ενώνουν τις δυνάμεις για να βελτιώσουν την οικονομική κατάσταση της χώρας τους, επενδύοντας ταυτόχρονα σε έργα υποδομών. Για την ακρίβεια, σύμφωνα με τον Ινδό πρωθυπουργό, Modi, το Μάιο του 2015 υπεγράφη μεταξύ τους συμφωνία ύψους

⁶⁵ Σπάθη Ρ., *Νέα οικονομική κρίση απειλεί να «χτυπήσει» τις αναδυόμενες αγορές*, Η Καθημερινή, 19/04/2015

⁶⁶ Goldman Sachs, *Dreaming With BRICs: The Path to 2050*, Global Economics Paper No: 99, 01/10/2003, <http://www.macropolis.org/oriente/BRICS.pdf>

22 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η συμφωνία αφορούσε έργα σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα λιμάνια, τη χρηματοδότηση και τα βιομηχανικά πάρκα.

Στις 15 Νοεμβρίου 2015, οι BRICS συγκάλεσαν σύνοδο των G20 στην Αττάλεια της Τουρκίας, με θέμα την ενίσχυση της μακροοικονομικής πολιτικής της συνεργασίας τους για την πρόληψη των δυσμενών αποτελεσμάτων της αδύναμης πλέον παγκόσμιας οικονομίας. Στόχος είναι να ενισχυθεί ο συντονισμός της μακροοικονομικής πολιτικής των G20 για την πραγμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης. Μεταξύ άλλων τρεχόντων θεμάτων, συζητήθηκε και αποφασίστηκε η αρωγή στη ρωσική οικονομία, η οποία έχει πληγεί μετά τα επεισόδια της εδαφικής ακεραιότητας με την Ουκρανία.⁶⁷

⁶⁷ Kelly L., BRICS call on G20 to work harder on economic policy cooperation, Reuters, 15/11/2015, <http://www.reuters.com/article/g20-turkey-brics-idUSL8N13A0L620151115>

2.1.4 Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Η ενεργειακή πολιτική είναι ένα ζήτημα που απασχολεί έντονα πλέον τις BRICS. Καθώς, η ανάγκη για κλιματική αλλαγή εντείνεται, οι BRICS καλούνται αφενός ως νέα πολιτική ένωση να διαθέτει σύγχρονες λύσεις που ανταποκρίνονται στο πρόβλημα κι αφετέρου ως βιομηχανικές χώρες και σημαντικοί παγκόσμιοι ρυπαντές, οφείλουν να είναι από τους πρώτους που θα λάβουν προληπτικά μέτρα. Σύμφωνα με υπολογισμούς του 2010, οι BRICS ευθύνονται για το 40% περίπου των εκπομπών αερίων παγκοσμίως, γεγονός που τις επιβαρύνει με αυξημένες ευθύνες για αποτελεσματική ενεργειακή πολιτική. Μόνο η Κίνα, φαίνεται να αντιπροσωπεύει το 22%.⁶⁸ Επιπρόσθετα, η χρήση ορυκτών καυσίμων ιδίως για την Κίνα και την Ινδία, είναι ιδιαίτερα αυξημένη. Η εξάλειψη της φτώχειας, που όπως επισημάνθηκε είναι από τις βασικές προτεραιότητες τους, δημιουργεί ενεργειακές ανάγκες, όπως λόγω χάρη την κάλυψη των πληθυσμών τους με ηλεκτρικό ρεύμα. Πιο αναλυτικά, η ατμοσφαιρική ρύπανση και οι διαταράξεις που αυτή επιφέρει στις κλιματολογικές ισορροπίες του πλανήτη αποτελούν τη μεγαλύτερη παγκόσμια πρόκληση. Η έντονη εκβιομηχάνιση, η τουριστική ανάπτυξη και οι μεταφορές δημιουργούν τα μεγαλύτερα ποσοστά ατμοσφαιρικής ρύπανσης λόγω της ραγδαίας αύξησης της κατανάλωσης ενέργειας. Η εντατική εκμετάλλευση και αποψίλωση των δασών, ιδιαίτερα των τροπικών, όπως το δάσος του Αμαζονίου στη Βραζιλία, η εντατική αγροτική εκμετάλλευση, η αλόγιστη χρήση υδάτινων πόρων, η απερήμωση και υποβάθμιση μεγάλων αγροτικών εκτάσεων σε συνδυασμό με την μεγάλη αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού και την αστυφιλία υποβαθμίζουν το πλανητικό οικονομικό σύστημα. Επομένως, οι χώρες αυτές φέρουν μεγάλη ευθύνη για την παγκόσμια ρύπανση.

Ειδικότερα, η Κίνα καλύπτει τα δύο τρίτα περίπου των ενεργειακών αναγκών της με τον άνθρακα που παράγει και είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός και καταναλωτής άνθρακα στον κόσμο. Είναι μείζονες ρυπαντές μαζί με την Ινδία σε εκπομπές

⁶⁸ Climate Home, BRICS group to expand environmental cooperation, 24/04/2015, <http://www.climatechangenews.com/2015/04/24/brics-group-to-expand-environmental-cooperation/>

αερίων.⁶⁹ Η μεγάλη κατανάλωση άνθρακα ωστόσο, συμβάλλει στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος, εξαιτίας των υψηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα που προκαλεί. Αν δεν ληφθούν μέτρα περιορισμού των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα το κόστος για την αντιμετώπιση των ασθενειών που θα προκληθούν αναμένεται ότι θα φτάσει το 15% του ΑΕΠ της ως το 2030. Επιπλέον, η μόλυνση πλήττει σοβαρά τις αγροτικές καλλιέργειες με αποτέλεσμα 6,5 δις. εκτάρια γης να καταστραφούν κατά την περίοδο 1990 – 2006.⁷⁰ Η έντονη εκβιομηχάνιση, καθώς και η συγκέντρωση πληθυσμού στα αστικά κέντρα περιορίζουν όλο και περισσότερο τις διαθέσιμες ποσότητες νερού. Είναι χαρακτηριστικό δε, ότι από τις είκοσι πόλεις με τη μεγαλύτερη μόλυνση στον κόσμο, οι δεκαέξι είναι πόλεις της Κίνας.

Ωστόσο, προσπάθειες για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής αυτής πρόκλησης καταβάλλονται από την χώρα προωθώντας τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τις νέες τεχνολογίες που θα βοηθήσουν στη μείωση εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Στην περίοδο 2000 – 2020 έχει τεθεί ο στόχος να περιοριστούν κατά 40%, καθώς εάν συνεχίσει να αναπτύσσεται με βάση το αμερικανικό μοντέλο, θα επέλθει παγκόσμια περιβαλλοντική, ενεργειακή και διατροφική καταστροφή. Η ανάγκη επομένως εξεύρεσης λύσεων που θα επιτρέψουν τη βιώσιμη ανάπτυξη της Κίνας είναι επιτακτική.

Όσον αφορά την Ινδία, τα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργεί η ραγδαία ανάπτυξη της χώρας, είναι εξίσου σημαντικά με εκείνα που προκαλεί και η ανάπτυξη της Κίνας. Η μόνη λύση είναι ο αναπροσανατολισμός των μοντέλων ανάπτυξης της Ινδίας προς μία περισσότερο βιώσιμη ανάπτυξη και μικρότερη ενεργειακή κατανάλωση, έτσι ώστε να αποτραπεί η σοβαρή υποβάθμιση του περιβάλλοντός της, καθώς και του παγκόσμιου οικολογικού συστήματος.

Από την άλλη πλευρά, ένα από τα τρωτά σημεία της πολιτικής της Βραζιλίας είναι η αδυναμία της να ελέγξει την αποψίλωση του Αμαζονίου, την οποία προκαλεί η αχαλίνωτη επέκταση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων από τους μεγάλους καλλιεργητές σόγιας της χώρας. Η προώθηση των βιοκαυσίμων από την κυβέρνηση έχει επιδεινώσει ακόμα περισσότερο την οικολογική καταστροφή του Αμαζονίου

⁶⁹ Reuters, *India, China commit to work together on climate change*, Thomson Reuters Foundation, 15/05/2015,

<http://www.trust.org/item/20150515075602-27pqx/?source=fiOtherNews2>

⁷⁰ Ρουμελιώτης Π., *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, εκδόσεις Λιβάνης, 2009, σελ. 430

παρά τα μέτρα που πήρε για να περιορίσει την παράνομη εκμετάλλευσή του. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως είναι πρωτοπόρος στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και κυρίως στην υδροηλεκτρική ενέργεια.

Οι επιπτώσεις που έχουν τα φαινόμενα αυτά είναι καταστρεπτικές και καθιστούν το μέλλον δυσοίωνο από πολλές πλευρές. Καταρχήν, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα προκαλούν αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη- το λεγόμενο φαινόμενο του θερμοκηπίου, διάλυση των πάγων και συνεπακόλουθα, αύξηση του επιπέδου των ωκεανών και των θαλασσών. Η αγροτική παραγωγή θα μειωθεί όπως και οι διαθέσιμες ποσότητες πόσιμου νερού, ενώ διακυβεύεται έτσι η επισιτιστική ασφάλεια παγκοσμίως, μιας και είναι εξαγωγικές υπερδυνάμεις. Σημαντικές συνέπειες των περιβαλλοντικών αυτών επιπτώσεων είναι η αύξηση της ανεργίας και η διόγκωση του μεταναστευτικού ρεύματος (περιβαλλοντική μετανάστευση).⁷¹

Οι αναπτυξιακές προοπτικές των αναπτυσσόμενων χωρών και η πληθυσμιακή αύξησή τους θα τις καταστήσουν μελλοντικά ως τους μεγαλύτερους καταναλωτές ενέργειας στον κόσμο. Για το λόγο αυτό, οι αναδυόμενες οικονομίες ζητούν τη χρηματοδότηση και την παροχή τεχνολογικών μέσων από την ανεπτυγμένη Δύση, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κλιματική αλλαγή. Η Κίνα και η Ινδία δήλωσαν από κοινού πως μέχρι το 2020 χρειάζονται παροχή βοήθειας από τα ανεπτυγμένα για τα αναπτυσσόμενα κράτη, για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα.⁷²

Μάλιστα, ο Ινδός πρωθυπουργός, Modi, τόνισε πως θα κατατεθούν σημαντικές προτάσεις από την πλευρά τους το Δεκέμβριο του 2015 στο Παρίσι, αλλά και πως δεν θα υποκύψει στις ξένες πιέσεις και θα επικεντρωθεί στην αύξηση της χρήσης καθαρής ενέργειας για την καταπολέμηση των αρνητικών επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος. Στόχος της ινδικής κυβέρνησης είναι να πενταπλασιάσει την ικανότητα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ινδία ως το 2022. Να σημειωθεί, ωστόσο, πως είναι κύριο μέλημα όλων των χωρών της BRICS να αυξήσουν τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

⁷¹ Lo, Vai lo Hiscock, M., *The rise of BRICS in the global political economy*, Edward Elgar, Cheltenham-UK, 2014, p.g. 303

⁷² «The two sides urged the developed countries to raise their pre-2020 emission reduction targets and honor their commitment to provide \$100 billion per year by 2020 to developing countries»: Reuters, *India, China commit to work together on climate change*, Thomson Reuters Foundation, 15/05/2015, <http://www.trust.org/item/20150515075602-27pqx/?source=fiOtherNews2>

Παράλληλα, ο Ρώσος υπουργός Περιβάλλοντος, Σεργκέι Ντονσκόι, ορμώμενος από τα τεράστια ενεργειακά αποθέματα της χώρας του, δήλωσε ότι «*την εποχή του ανταγωνισμού στο χώρο των επενδύσεων στην ενέργεια, τα στοιχεία αποτελούν σημαντικό πλεονέκτημα και δεν υπάρχει κανένας λόγος να κρατιούνται κρυφά*». ⁷³ Η Ρωσία είναι μια χώρα πλούσια σε ενεργειακά αποθέματα και μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτό το πλεονέκτημα, προκειμένου να υιοθετήσει μια φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Για την ακρίβεια, σύμφωνα με τελευταίες επίσημες μετρήσεις, η Ρωσία εισέρχεται στις πρώτες θέσεις παγκοσμίως χωρών με ενεργειακά αποθέματα, ανάμεσα σε χώρες όπως Βενεζουέλα, Σαουδική Αραβία και Καναδά. ⁷⁴

Η κινεζική κυβέρνηση ήδη από το 2014 επιχειρεί να υιοθετήσει πιο φιλοπεριβαλλοντικές τακτικές, όπως είναι η χρήση των ηλεκτρικών αυτοκινήτων, ενώ καθόρισε αυστηρά όρια καύσης άνθρακα για τη χώρα. ⁷⁵ Ωστόσο, ο κινεζικός λαός ακόμη αντιμετωπίζει επεισόδια αιθαλομίχλης, που συχνά διαρκεί ακόμη και βδομάδες. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην ανοχή της κινεζικής κυβέρνησης απέναντι στην περιβαλλοντική επιβάρυνση, για χάρη της βιομηχανικής και κατ' επέκταση οικονομικής ανάπτυξης. Το κλειδί για την πρόληψη της ρύπανσης του αέρα είναι ο περιορισμός της καύσης του άνθρακα και η Κίνα είναι εκείνη που καίει το ήμισυ του συνόλου του άνθρακα που καταναλώνεται στον κόσμο.

Η Νότια Αφρική διαθέτει κι αυτή μεγάλα αποθέματα ορυκτών, ενώ η βιομηχανία του χρυσού παρακμάζει (ένας από τους βασικούς λόγους της πρώην αποικιοκρατίας της). Η χώρα αντιμετωπίζει μια γενικότερη κρίση σε περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, η παραγωγή αποβλήτων αγγίζει σχεδόν την παραγωγή χρυσού, σύμφωνα με επίσημες μελέτες του 2013. Αυτό που ενδεχομένως αποτελεί το πιο δυσάρεστο, είναι πως η προηγούμενη κυβέρνηση του απαρτχάιντ, είχε

⁷³ Η συγκεκριμένη δήλωση έγινε καθώς η Ρωσική Ομοσπονδία, την περίοδο που ήταν επί κομμουνιστικού καθεστώτος (πρώην ΕΣΣΔ) δεν ανήκε σε διεθνείς οργανισμούς και οι μετρήσεις ενεργειακών αποθεμάτων της παρέμεναν απόρρητες. Τη δεκαετία του 1990 οι σοβιετικές επιχειρήσεις ιδιωτικοποιήθηκαν.

⁷⁴ Μέλνικοφ Κ., *Τεράστια τα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας*, Η Σύγχρονη Ρωσία, 17/07/2013, http://gr.rbth.com/business/2013/07/17/terastia_ta_energeiaka_apothemata_ti_rosia_23627

⁷⁵ Wong E., *China's Plan to Curb Air Pollution Sets Limits on Coal Use and Vehicles*, The New York Times, 12/09/2013, http://www.nytimes.com/2013/09/13/world/asia/china-releases-plan-to-reduce-air-pollution.html?_r=3&.

τοποθετήσει σε άτυπους οικισμούς κοντά στις χωματερές τους κοινωνικά και οικονομικά ασθενέστερους. Ως αποτέλεσμα, σήμερα πολλοί Νοτιοαφρικάνοι υποφέρουν από αναπνευστικά προβλήματα και δερματοπάθειες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή γύρω από το Γιοχάνεσμπουργκ και την Πραιτόρια, όπου τα τοξικά, ραδιενεργά και όξινα απόβλητα- ιδίως των ορυχείων- καλύπτουν 124 τετραγωνικά μίλια.⁷⁶

Οι επίσημες εκθέσεις μαρτυρούν πως τα τελευταία πέντε χρόνια μόνο 10 ορυχεία σε όλη τη χώρα έχουν αποκατασταθεί έως και σήμερα. Οι στατιστικές του Επιμελητηρίου των ορυχείων της χώρας καταθέτει κάμψη της βιομηχανίας του χρυσού, εξαιτίας της μείωσης των τιμών του χρυσού, της κρατικής παρεμβατικότητας και των εργατικών διαφορών. Συνέπεια όλων των παραπάνω είναι πως από το 2002 όπου η εξόρυξη χρυσού ανερχόταν σε 395 μετρικού τόνους, να έχει μειωθεί το 2014 σε 168.

Στις 22 Απριλίου 2015, οι υπουργοί περιβάλλοντος της BRICS τόνισαν σε κοινή δήλωσή τους πως θα μελετήσουν τη δυνατότητα δημιουργίας μιας κοινής πλατφόρμας για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών για τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον. Η σύσταση μιας κοινής ομάδας για το περιβάλλον, αποτελούμενη από επιστήμονες και των πέντε κρατών, φαίνεται να είναι η λύση στην οποία κατέληξαν. Η ομάδα αυτή θα έχει στόχο τη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης από τις χώρες BRICS και την υιοθέτηση βιώσιμων πολιτικών. Συγκεκριμένα, επεσήμαναν πως αν θέλουν να πραγματώσουν το σχέδιο της βιώσιμης ανάπτυξης, πρέπει να εξαλείψουν τη φτώχεια, να προωθήσουν βιώσιμες και φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές και να διαχειρίζονται με επιτυχία τους φυσικούς πόρους.⁷⁷ Επιπλέον, οι BRICS επισημαίνουν πως χωρίς τα τεχνολογικά μέσα, την τεχνογνωσία του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και βεβαίως την χρηματοδότηση, η υιοθέτηση μιας πιο φιλοπεριβαλλοντικής πολιτικής, φαντάζει

⁷⁶ Olalde M., *The Haunting Legacy of South Africa's Gold Mines*, Yale Environment 360, 12/11/2015, http://e360.yale.edu/feature/the_haunting_legacy_of_south_africas_gold_mines/2931/

⁷⁷ Climate Change Policy & Practice, BRICS Environment Ministers Discuss Green Economy, Climate Change, 22/04/2015, <http://climate-l.iisd.org/news/brics-environment-ministers-discuss-green-economy-climate-change/>

αδύνατη.⁷⁸ Συγκεκριμένα, ο Modi ανέφερε πως εν γένει οι χώρες BRICS πρέπει να υιοθετήσουν έναν πιο απλό τρόπο ζωής και να παραδειγματίσουν και τον υπόλοιπο κόσμο, επηρεαζόμενοι από τον αντίστοιχο της Ινδίας, που εκτός του ότι είναι, όπως δηλώνει, πιο απλός, απαιτεί και τη χρήση λιγότερης ενέργειας.

⁷⁸ Climate Home, *BRICs group to expand environmental cooperation*, 24/04/2015, <http://www.climatechangenews.com/2015/04/24/brics-group-to-expand-environmental-cooperation/>

2.2 New Development Bank

Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, οι BRICS ως βασική προτεραιότητα τους έχουν την οικονομική σύμπραξη και κατ' επέκταση την πρόθεση να δώσουν μια ηχηρή «απάντηση» στο κλασικό μοντέλο της οικονομικής ανάπτυξης της Δύσης και στον νεοφιλελευθερισμό: επιδιώκουν να αποδείξουν πως η συνεργασία Νότου- Νότου μπορεί να είναι βιώσιμη και να επιφέρει την ανάπτυξη. Το μεγαλύτερο βήμα που έχουν πράξει ως πολιτική ένωση έως σήμερα, είναι η σύσταση της τράπεζάς τους, της New Development Bank, το 2014. Η NDB θέτει ως στόχο να «αναμετρηθεί» απέναντι στα μέχρι σήμερα γνωστά διεθνή συστήματα και οργανισμούς, δηλαδή την Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ.

Η σύστασή της NDB πραγματοποιήθηκε στις 27 Μαρτίου 2013 στο Durban της Νότιας Αφρικής. Στις 15 Ιουλίου 2014, στη Fortaleza της Βραζιλίας, συγκαλείται σύνοδος των BRICS με έναν πολύ σημαντικό στόχο: την ίδρυση μιας αναπτυξιακής τράπεζας, της New Development Bank. Η τράπεζα των αναδυόμενων οικονομιών στοχεύει στην προώθηση της μεταξύ τους μεγαλύτερης οικονομικής και αναπτυξιακής συνεργασίας. Πρόκειται εξάλλου- βάσει μετρήσεων εντός του 2014 που ιδρύθηκε η τράπεζα- για την οικονομική σύμπραξη 3 δισεκατομμυρίων ανθρώπων ή το 41,4% του παγκόσμιου πληθυσμού. Οι BRICS καλύπτουν περισσότερο από το ένα τέταρτο της χερσαίας έκτασης του πλανήτη και αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 25% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Η τράπεζα θα εδρεύει στη Σανγκάη της Κίνας.⁷⁹

Το αρχικό κεφάλαιο ανέρχεται στα 50 δισεκατομμύρια δολάρια⁸⁰, με την Κίνα να προσφέρει το μεγαλύτερο μερίδιο.⁸¹ Τα υπόλοιπα κράτη- μέλη προσφέρουν το ποσό των 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων έκαστο. Επιπλέον 50 δισεκατομμύρια δολάρια θα προστεθούν από κράτη που αναμένεται να εισχωρήσουν τα προσεχή έτη. Μέσα στο 2016, η νέα τράπεζα αναμένεται να ξεκινήσει να χορηγεί δάνεια σε όποια χώρα κριθεί απαραίτητο.

⁷⁹ New Development Bank BRICS, <http://ndbbrics.org/>

⁸⁰ Η δεξαμενή συναλλαγματικών διαθεσίμων ανέρχεται στα 100 δισ. Δολάρια.

⁸¹ Η Κίνα, εκτός από την NDB, ίδρυσε στο Πεκίνο μια ακόμα υπερεθνική τράπεζα της οποίας ηγείται: την Asian Infrastructure Development Bank.

Η νέα τράπεζα θα παρέχει επίσης προστασία ρευστότητας στα μέλη της και αυτό θα επιτευχθεί με τη ρύθμιση απρόβλεπτου αποθεματικού (contingency reserve arrangement) που αγγίζει το ποσό των 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Συγκεκριμένα, το 41% του ποσού αυτού προσφέρει η Κίνα, 18% προσφέρει η Ινδία, η Βραζιλία και η Ρωσία ξεχωριστά και 5% η Νότια Αφρική.⁸²

Η NDB συνεργάζεται με τοπικά και περιφερειακά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για την προώθηση της ανάπτυξης. Επιπλέον, χρηματοδοτεί έργα υποδομής που θα βοηθήσουν τα κράτη μέλη της ομάδας στην αντιμετώπιση ενδεχόμενων μελλοντικών χρηματοπιστωτικών κλυδωνισμών. Ο στόχος αυτός πηγάζει από τον φόβο πως εξαιτίας της απελευθέρωσης του εμπορίου, θα αυξηθεί η απόκλιση μεταξύ των πλουσιότερων και των φτωχότερων περιφερειών στα κράτη- μέλη.⁸³

Επιπρόσθετα, η NDB δεν θα χρηματοδοτεί μόνο τα κράτη- μέλη της, αλλά και τις υπόλοιπες χώρες του πλανήτη, όπου θα κρίνεται ότι υπάρχει ανάγκη για έργα υποδομής.⁸⁴ Η νέα αναπτυξιακή τράπεζα έρχεται μάλλον να ανατρέψει κάποια δεδομένα και η πρωτοπορία της είναι πως θα στηρίζει κατασκευαστικές εταιρείες παγκοσμίως, ακόμη και εκείνες που παρέμειναν αποκλεισμένες, διότι η Παγκόσμια Τράπεζα χρηματοδοτούσε έργα που έδρευαν μόνο σε ΗΠΑ ή ΕΕ.⁸⁵ Εξάλλου, οι BRICS ανοιχτά κατηγορούν την Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ πως δεν υποστηρίζουν επαρκώς τις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά αντίθετα είναι οργανισμοί φιλικά προσκείμενοι στις επιταγές και τα συμφέροντα των ανεπτυγμένων χωρών.

Το σύστημα διακυβέρνησης της NDB συνίσταται από τρία επιμέρους επίπεδα: α. το Διοικητικό Συμβούλιο των διοικητών, β. το Διοικητικό Συμβούλιο των διευθυντών, γ. τον Πρόεδρο και δ. το προσωπικό της Τράπεζας. Ο πρόεδρος και αντιπρόεδρος θα εκλέγονται αξιοκρατικά, ενώ παράλληλα η προεδρική θέση θα εναλλάσσεται κάθε πέντε χρόνια και θα εκλέγεται κάθε φορά από ένα διαφορετικό ιδρυτικό κράτος-

⁸² Manning J., The Importance of the New Development Bank, International Banker, <http://internationalbanker.com/banking/the-importance-of-the-new-development-bank/>

⁸³ Για τους αντίστοιχους λόγους, βέβαια, είχε συσταθεί μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η Παγκόσμια Τράπεζα: για να χρηματοδοτεί έργα υποδομής περιφερειών. Γενικότερος στόχος της ήταν η ευστάθεια του διεθνούς οικονομικού συστήματος.

⁸⁴ Manning J., The Importance of the New Development Bank, International Banker, <http://internationalbanker.com/banking/the-importance-of-the-new-development-bank/>

⁸⁵ Χουλιάρα Νίκλαν Γ., BRICS: οι αναδυόμενες οικονομίες περνούν στην αντεπίθεση., Geopolitics & Daily News, 07/09/2014, <http://www.geopolitics.com.gr/2014/07/brics.html>

μέλος. Αναφορικά με το σύστημα ψηφοφορίας, τα κράτη-μέλη θα έχουν τον ίδιο αριθμό ψήφων και τον ίδιο αριθμό μετοχών.⁸⁶

Γενικότερα, ο προσανατολισμός της NDB συμφωνεί με τις προθέσεις των BRICS για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, επομένως και θα συμβάλλει σε αυτό το έργο. Η ανάγκη για την υλοποίηση έργων υποδομής στις αναδυόμενες χώρες είναι επιτακτική. Οι αναδυόμενες χώρες φαίνεται να διαθέτουν τις απαραίτητες αποταμιεύσεις και τα συναλλαγματικά αποθέματα, ώστε να χρηματοδοτήσουν μια νέα τράπεζα. Το γεγονός ότι οι ηγέτες των BRICS δημιούργησαν την NDB για την πραγμάτωση έργων υποδομής και βιώσιμης ανάπτυξης εν γένει, είναι πολύ ενθαρρυντικό. Ωστόσο, να τονιστεί πως ο θεσμός αυτός θα ήταν ένα συμπλήρωμα και όχι υποκατάστατο των υφιστάμενων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.⁸⁷

Ο Ινδός πρόεδρος της NDB, Kundapur Vaman Kamath, δήλωσε πως στόχος της νέας τράπεζας δεν είναι να αμφισβητήσει και να αποκηρύξει το υπάρχον οικονομικό σύστημα της διεθνούς σκηνής, αλλά με βάση τις πολιτικές που επιχειρούν να εισάγουν οι BRICS, να το βελτιώσουν και να το κάνουν δικαιότερο απέναντι στα αναπτυσσόμενα κράτη. Ενώ παράλληλα, ο Ρώσος υπουργός Εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ δήλωσε ότι οι πέντε χώρες «απεικονίζουν ένα νέο πολυκεντρικό σύστημα των διεθνών σχέσεων».⁸⁸

Η ρωσική πλευρά δηλώνει μέσω του κοσμήτορα της έδρας Παγκόσμιας Οικονομίας και πολιτικής της Ανώτατης Οικονομικής Σχολής, της Μόσχας, πολιτικό επιστήμονα Σεργκέι Καραγκάνοφ: «*πρόκειται για την Κινεζική οικονομική ζώνη του “Δρόμου του μεταξιού” και την ευρασιατική οικονομική ένωση, της οποίας ηγείται η Ρωσία. Προηγουμένως, οι περισσότεροι παρατηρητές υπέθεταν ότι αυτοί οι δυο στόχοι θα ήταν ανταγωνιστικοί μεταξύ τους. Τώρα, τα πάντα εξελίσσονται ακριβώς με τον αντίθετο τρόπο. Είναι πολύ πιθανό ότι στο κέντρο της Ευρασίας θα σχηματιστεί ένα νέο πεδίο οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο θα προσφέρει όφελος σε όλους και θα καταστεί πιθανόν το κέντρο μιας νέας κοινότητας, της Μεγάλης Ευρασίας. Η*

⁸⁶ Το Βήμα, Μόσχα καλεί Ελλάδα να συμμετάσχει στην αναπτυξιακή τράπεζα των BRICS, 11/05/2015, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=702800&h1=true#commentForm>

⁸⁷ Griffith-Jones S., *A BRICS Development Bank: A dream coming true?*, United Nations Conference on Trade and Development, United Nations- Discussions Papers, No. 215, March 2014

⁸⁸ BBC News, *Brics countries launch new development bank in Shanghai*, 21/07/2015, <http://www.bbc.com/news/33605230>

*φιλοσοφία των BRICS αποσκοπεί σε μεγάλο βαθμό στο να είναι συμμαχίες και ενώσεις ισότιμων χωρών».*⁸⁹

Πέραν, όμως, της σύστασης της NDB, οι BRICS σχεδιάζουν και την ίδρυση ενός δικού τους οίκου αξιολόγησης, πάλι ως αντίποδα των ήδη υπαρχόντων, οι οποίοι αποτελούσαν μέχρι σήμερα διεθνές μονοπώλιο των ανεπτυγμένων χωρών. Πιο συγκεκριμένα, η αφορμή για αυτήν την απόφαση ήταν η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ρωσίας τον Απρίλιο του 2014 από την Standard&Poors. Η Ρωσία αξιολογούταν με «BBB» και κατέληξε να έχει τον βαθμό «BBB-». Φυσικά, τόσο η Ρωσία, όσο και οι BRICS συνολικά αντέδρασαν σε κάτι τέτοιο, τονίζοντας πως οι διεθνείς οίκοι υποτάσσονται στις επιταγές και τα συμφέροντα των ανεπτυγμένων χωρών κι ειδικότερα των ΗΠΑ. Έτσι, αποφασίστηκε πως είναι επιτακτική ανάγκη η δημιουργία ενός ενιαίου οργανισμού αξιολόγησης από την πλευρά τους, ο οποίος βέβαια, θα μπορεί να ανταγωνιστεί τους τρεις μεγάλους διεθνείς οίκους: «Standard & Poors», «Moody's» και «Fitch».⁹⁰

Η Κίνα, δήλωσε πως στο εγχείρημα της ίδρυσης διεθνούς οίκου αξιολόγησης θα συμμετέχει ενεργά, καθώς ήδη διαθέτει, σε εθνικό επίπεδο βέβαια, τον οίκο Dagong Global. Η Dagong Global ήδη συνεργάζεται πάνω στο συγκεκριμένο σχέδιο με τον αντίστοιχο ρωσικό οίκο RusRating. Μια άλλη όμως εταιρεία, η Egan - Jones Ratings από την πλευρά των ΗΠΑ, επιδιώκοντας να ανταγωνιστεί την τριάδα των «Standard & Poors», «Moody's» και «Fitch», κινήθηκε πως την πλευρά των BRICS και πρότεινε κι αυτή συνεργασία. Άλλοι συνεργάτες του εγχειρήματος αυτού είναι η ιαπωνική Japan Credit Rating Agency, η καναδική Dominion Bond Rating Service και η ARC Ratings, η οποία αντιπροσωπεύει την Πορτογαλία, την Ινδία, τη Νότια Αφρική, τη Μαλαισία, αλλά και τη Βραζιλία. Το όνομα του νέου οίκου αξιολόγησης είναι Universal Credit Rating Group και είναι ο μοναδικός διεθνής οίκος αξιολόγησης που εδρεύει από το 2014 σε ασιατικό έδαφος και συγκεκριμένα στο Χονγκ Κονγκ.⁹¹

⁸⁹ Shestakov Y., China and Russia plan greater Eurasian integration, Rossiyskaya Gazeta, 05/06/2015, http://rbth.com/international/2015/06/05/china_and_russia_plan_greater_eurasian_integration_-_expert_46607.html

⁹⁰ Χουλιάρη Νίκαν Γ., BRICS: οι αναδυόμενες οικονομίες περνούν στην αντεπίθεση., Geopolitics & Daily News, 07/09/2014, <http://www.geopolitics.com.gr/2014/07/brics.html>

⁹¹ Universal Credit Rating Group : <http://www.ucrgratings.com/about/history.html>

Γενικά πάντως, το σύστημα που προβάλουν οι BRICS είναι διαφορετικό από εκείνο που γνωρίζαμε μέχρι τώρα και προερχόταν από την ανεπτυγμένη Δύση. Προκειμένου να δώσουν λοιπόν, μια ολοκληρωμένη απάντηση στα ανεπτυγμένα κράτη, επιχειρούν να ιδρύσουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα που περιέχει τόσο υπερεθνικές και αναπτυξιακές τράπεζες, όσο και οίκο αξιολόγησης. Οι διαρθρωτικές και λειτουργικές διαφορές είναι εμφανείς. Η εμφάνιση αυτών των ιδρυμάτων θα κάμψουν πιθανότατα την ηγεμονική επιρροή σε αναπτυξιακά κεφάλαια που απολαμβάνουν έως σήμερα οι ΗΠΑ. Η NDB θα επιχειρήσει να διαφοροποιηθεί από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα σε επίπεδο δανεισμού των κρατών.

Αναλυτικότερα, οι ΗΠΑ είχαν ουσιαστικά την πλειοψηφία των μετοχών στο ΔΝΤ για αρκετές δεκαετίες, γεγονός που τις δικαιοδοτεί να ασκήσουν βέτο μονομερώς στις αποφάσεις του ΔΝΤ. Μόνο το 15% του συνόλου των ψήφων των κρατών απαιτούνται για οποιαδήποτε απόφαση ελήφθη από το Ταμείο. Οι ΗΠΑ κατέχουν το 17,68% του συνόλου των ψήφων. Εν τω μεταξύ, να σημειωθεί πως η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, η Κίνα, μόλις το 2014 εντάχθηκε στους κορυφαίους μετόχους του ΔΝΤ⁹²- οι οποίες μεταξύ τους κατέχουν το 40% του συνόλου των ψήφων.

Ωστόσο, επιχειρήθηκαν προσπάθειες εξομάλυνσης των ανισοτήτων των κρατών μελών μέσα στο ΔΝΤ. Το 2010, κατά τη διάρκεια της συνάντησης του G20 στη Σεούλ, επιτεύχθηκε συμφωνία δικαιότερης διαδικασίας για τον καθορισμό των ποσοστώσεων ψήφου κάθε χώρας. Έτσι, η Κίνα γίνεται το τρίτο μεγαλύτερο μέλος του ΔΝΤ, αλλά και η Ινδία, η Βραζιλία και η Ρωσία είναι μεταξύ των κορυφαίων 10 μετόχων του Ταμείου. Η νέα διαδικασία τέθηκε σε ισχύ μόλις το 2014. Η Βραζιλία και η Ρωσία από την άλλη πλευρά, έχουν προσπαθήσει να αλλάξουν τους ισχύοντες κανόνες και να αφαιρέσουν πλέον το δικαίωμα άσκησης βέτο των ΗΠΑ, αλλά το μέτρο αυτό φαίνεται επίσης απίθανο να εγκριθεί από το Κογκρέσο των ΗΠΑ σύντομα.⁹³ Σε αντίθεση όμως με την Παγκόσμια Τράπεζα, η NDB δίνει το δικαίωμα μιας και μόνο ψήφου σε κάθε κράτος μέλος της, ενώ δεν υφίσταται καθόλου το δικαίωμα άσκησης βέτο. Γενικά βέβαια, οι BRICS, με στοιχεία που προκύπτουν

⁹² Οι πέντε πρώτοι κορυφαίοι μέτοχοι μέχρι το 2014 ήταν οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία.

⁹³ Manning J., *The Importance of the New Development Bank*, *International Banker*, <http://internationalbanker.com/banking/the-importance-of-the-new-development-bank/>

μέχρι και το 2014, κατέχουν μόνο το 11% των μετοχών με δικαίωμα ψήφου στο ΔΝΤ και 14% στη Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξη.⁹⁴

Παράλληλα όμως με την «κωλυσιεργία» των ΗΠΑ, προέκυψε στην άλλη πλευρά του πλανήτη η NDB. Μέχρι τότε, το ΔΝΤ ήταν σταθερά στο στόχαστρο των χωρών BRICS και ιδίως κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής του 2014 σε Fortaleza, με τους ηγέτες των μελών να υπογραμμίζουν την έλλειψη μεταρρυθμίσεων στα θεσμικά όργανα του Bretton Woods, αλλά και αμφισβητούν το κύρος του Ταμείου που υποτίθεται πως προάγει τη "νομιμότητα, αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα".

Επομένως, η NDB στοχεύει στη διάθεση μεγαλύτερου ποσοστού εκπροσώπησης των αναδυόμενων οικονομιών στην παγκόσμια αναπτυξιακή χρηματοδότηση και συνακόλουθα να εδραιώσει τη θέση τους μεταξύ των κορυφαίων του παγκοσμίου συστήματος. Παρά τη δημιουργία της NDB πάντως, οι χώρες BRICS θα παραμένουν σημαντικοί μέτοχοι στο ΔΝΤ, στην Παγκόσμια Τράπεζα και στον ΠΟΕ.⁹⁵

Η δημιουργία της NDB γεννά έναν ανταγωνιστή της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ και θα χρειαστούν αρκετά χρόνια, προκειμένου να καταφέρει να συγκεντρώσει το μέγεθος του δανεισμού όγκων αυτών των οργανώσεων. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η NDB μπορεί να επιλέξει εντελώς διαφορετικούς στρατηγικούς στόχους, με όσους γνωρίζαμε μέχρι σήμερα, αναφορικά με τη μείωση της φτώχειας και τη βιώσιμη ανάπτυξη των κρατών μελών της. Τέλος, σημαντικό πλεονέκτημα για την νέα τράπεζα είναι και το γεγονός πως μπορεί να επωφεληθεί από την εμπειρία και την τεχνογνωσία των υφιστάμενων αναπτυξιακών τραπεζών. Μένει, λοιπόν, να δούμε την πορεία της στα προσεχή έτη και κατά πόσον θα διαφοροποιηθεί, όπως υπόσχεται, από τα ισχύοντα διεθνή συστήματα, αλλά και σε ποιον βαθμό θα συμβάλει στην βιώσιμη ανάπτυξη των κρατών μελών της.

⁹⁴ International Bank for Reconstruction and Development.

⁹⁵ Tiezzi S., *Don't Forget About the New BRICS Bank*, The Diplomat, 22/07/2015, <http://thediplomat.com/2015/07/dont-forget-about-the-new-brics-bank/>

2.2.1 New Development Bank: Η περίπτωση της Ελλάδας

Όπως ήδη αναφέρθηκε, σκοπός της NDB δεν είναι μόνο να χρηματοδοτεί τα κράτη-μέλη της, αλλά προωθεί την πραγματοποίηση έργων υποδομής κι άλλων κρατών μελών που θεωρεί πως το έχουν ανάγκη. Μια τέτοια περίπτωση είναι και η Ελλάδα. Όπως θα εξεταστεί στο παρόν κεφάλαιο, μέσω της ρωσικής κυβέρνησης, η Ελλάδα δέχτηκε πρόταση χρηματοδότησης και δανεισμού από την NDB, προκειμένου να ανακάμψει από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών. Πώς όμως εξελίχθηκαν τα γεγονότα; Ποιες ήταν οι προθέσεις τόσο τις ελληνικής κυβέρνησης, όσο και της ρωσικής; Πως αντέδρασε η ΕΕ σε αυτήν την πρόταση συνεργασίας;

Καταρχήν, η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, όπως και διεθνώς, εμφανίστηκε το 2008. Τότε, εκτροχιάστηκε το δημοσιονομικό έλλειμμα αλλά και το ελληνικό χρέος, με κύριες συνέπειες την ανορθολογική διαχείριση των δημόσιων δαπανών, τη μεγάλη υστέρηση εξαγωγών έναντι εισαγωγών, τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα και τη κακή λειτουργία της αγοράς εργασίας. Κατόπιν, Οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης υποβαθμίζουν την Ελληνική οικονομία.

Το 2010, η κυβέρνηση παραμένει συνεπής στις προεκλογικές της υποσχέσεις, αποφεύγοντας το δημοσιονομικό εξαγιασμό. Έτσι, επέρχεται νέα αρνητική εξέλιξη στην πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Ακολουθούν περαιτέρω υποβαθμίσεις από τους διεθνείς οίκους και αναστάτωση των αγορών. Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές, παρά την λήψη των μέτρων και στις 23 Απριλίου 2010, ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου ανακοινώνει στο Καστελόριζο την προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης του ΔΝΤ. Το 2011, εγκρίνεται το δεύτερο μνημόνιο που περιλάμβανε μια μεγάλη σειρά μέτρων για περιορισμό των δαπανών και αύξηση των εσόδων μέσω φορολογικών επιβαρύνσεων. Στο διάστημα αυτό, γεννιούνται βαθιά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, ενώ παράλληλα, η πολιτική σταθερότητα κλονίζεται. Κατόπιν, πολλών εκλογικών αναμετρήσεων, στις αρχές του 2015 αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της χώρας το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ με πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα.

Ωστόσο, τα προβλήματα δεν εξομαλύνθηκαν, αντίθετα φαινόταν πως η κρίση στη χώρα μάλλον βαθαίνει. Έτσι, υπό το πρίσμα των καλών ελληνορωσικών σχέσεων που ανέκαθεν χαρακτήριζαν τις δύο χώρες, το Μάιο του 2015, ο υφυπουργός

Οικονομικών της Ρωσίας και εκπρόσωπος της νέας αναπτυξιακής τράπεζας, Σεργκέι Στορτσάκ, προσκαλεί την Ελλάδα να μετέχει της νέας αναπτυξιακής τράπεζας.

Ο Στορτσάκ επεσήμανε πως ο ρόλος της NDB είναι χρηματοδότηση σε έργα υποδομών όλων των κρατών που χρήζουν βοήθειας, επομένως παρόλο που η εν λόγω τράπεζα συστάθηκε από τις BRICS, μπορούσε να βοηθήσει και την ελληνική κυβέρνηση. Ωστόσο, βάσει του Στορτσάκ, η Ελλάδα, θα είχε πολλά οφέλη σε αναπτυξιακό επίπεδο, αν γινόταν μέλος της NDB: «Αυτή η νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα θα είναι προσβάσιμη σε όλα τα κράτη-μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Συμφωνήσαμε ότι το 50% του εγκεκριμένου κεφαλαίου της Τράπεζας, δηλαδή 50 δισ. δολάρια ετησίως, θα διανέμεται μεταξύ των ιδρυτικών κρατών-μελών και τα υπόλοιπα 50 δισ. δολάρια θα διανέμονται μεταξύ των νεο-εισερχόμενων. Το αποτέλεσμα με αυτό το πολύ ευέλικτο σύστημα, μετά την επικύρωση της συμφωνίας από όλα τα κράτη-μέλη, θα είναι οι νεοεισερχόμενοι να υποβάλλουν αιτήματα και το Διοικητικό Συμβούλιο των διοικητών να αποφασίζει. Στη συνέχεια, δεν θα υπάρχει ανάγκη το θέμα να τεθεί στο εθνικό Κοινοβούλιο για να αλλάξουν άρθρα της συμφωνίας. Αυτό είναι πολύ σημαντικό. Έτσι δεν θα μας εκπλήξει, εάν η Ελλάδα θα είναι το πρώτο κράτος που θα υποβάλλει αίτημα χρηματοδότησης ως πλήρες μέλος. Οι ελληνικές αρχές θα μπορούν να αγοράσουν όσα μερίδια μετοχών επιθυμούν. Δεν παίζει ρόλο εάν τα μερίδια θα είναι μικρά ή μεγάλα. Όταν η Ελλάδα προσχωρήσει στην Τράπεζα, θα μπορεί να δανεισθεί για μια σειρά σκοπούς ή για την υλοποίηση εθνικών σχεδίων ανάπτυξης».

Αναφορικά με το αν θα προέκυπταν κωλύματα εξαιτίας του γεγονότος πως η Ελλάδα είναι ήδη μέλος της ΕΕ, ο Στορτσάκ αναφέρει: «Η πιθανότητα να δημιουργηθούν προβλήματα με την ΕΕ, επειδή η Ελλάδα θα γίνει μέλος των θεσμών των BRICS, είναι πολύ μικρή, επειδή πολλά κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν αποφασίσει να προσχωρήσουν σε κάποιον άλλον αναπτυξιακό θεσμό... Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ιταλία, η Γαλλία -όλα κράτη-μέλη της ΕΕ- έχουν αποφασίσει να συνεργασθούν με άλλα κράτη στο πλαίσιο της Ασιατικής Τράπεζας. Οπότε δεν υπάρχει πρόβλημα, ούτε τίθεται ζήτημα κριτικής.».

Αντιστοίχως, ο καθηγητής Οικονομικών και ειδικός σύμβουλος της ελληνικής κυβέρνησης για θέματα BRICS Παναγιώτης Ρουμελιώτης, τόνισε πως πιθανή συνεργασία με την NDB και τις BRICS δεν θα έβλαπτε κανέναν: «Όταν η ίδια η

Αμερική συνεργάζεται με την Κίνα δεν μπορεί να πει κανείς ότι η Ελλάδα θα έκανε μία λάθος κίνηση με τη συμμετοχή της στην τράπεζα των BRICS». Τέλος, είχε επισημάνει πως η Ελλάδα δεν θα υπέγραφε κανενός είδους μνημόνιο με τις BRICS και την NDB.⁹⁶

Ωστόσο, άλλη άποψη υποστηρίζει πως σε περίπτωση συμμετοχής της Ελλάδας στην NDB, το κόστος θα ήταν πολύ υψηλό. Η συμμετοχή της χώρας θα αφορούσε σε μόχλευση κεφαλαίων και επενδυτικά σχέδια για έργα υποδομής κι όχι σε εξαγορά χρέους.⁹⁷ Βέβαια, τυχόν εμπλοκή της Ελλάδας στην νέα τράπεζα, ίσως σήμαινε και την άρση νέων προβλημάτων, καθώς η «σύνθεση» των οργανισμών πάνω από την ελληνική κυβέρνηση θα ήταν πρωτοφανής: θα έπρεπε να συνυπάρξουν αρμονικά και προσβλέποντας στην επιτυχία, τόσο το ΔΝΤ, όσο και η NDB, που όπως αναφέρθηκε, στόχο έχει τη διαφοροποίηση της από αυτόν τον οργανισμό.⁹⁸

Ένα τέτοιο βήμα, βέβαια, προϋπέθετε και πολιτικές αποφάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να εγείρουν πολιτικά και οικονομικά κόστη για την ελληνική κοινωνία. Έτσι, το εγχείρημα δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ και ήδη λίγους μήνες αφότου φαίνεται να έγινε η πρόταση για διμερή συνεργασία, το σχέδιο πάγωσε. Τον Ιούλιο του 2015 πάντως, ο Ρώσος Υπουργός Οικονομικών, Anton Siluanov, δήλωσε πως το ΔΝΤ και η ΕΕ δεν δρουν επαρκώς για να εξαλειφθεί η κρίση στην Ελλάδα και πρόσθεσε πως η Ρωσία και κατ' επέκταση η NDB δεν θα δάνειζαν ποτέ χρήματα στην Ελλάδα, καθώς ποτέ δεν τους ζητήθηκε κάτι τέτοιο. Απλώς η ελληνική κυβέρνηση θα γινόταν μέλος της νέας τράπεζας των BRICS.⁹⁹

Εντούτοις, βέβαιο είναι πως το σύγχρονο διεθνές σύστημα είναι περισσότερο διασυνδεδεμένο και αλληλεξαρτώμενο. Τα οικονομικά συμφέροντα των χωρών του πλανήτη διαπλέκονται εντονότατα. Καμία χώρα δεν μπορεί να νιώθει ασφαλισμένη,

⁹⁶ Τα Νέα, Ρουμελιώτης: «Διερευνάται η δυνατότητα συμμετοχής στην τράπεζα των BRICS», 14/05/2015, <http://www.tanea.gr/news/economy/article/5238747/t-roymeliwths-dierynatai-h-dynatothta-symmetoxhs-sthn-trapeza-twn-brics/>

⁹⁷ Φίλης Κ., Άποψη: Τράπεζα BRICS και Ελλάδα, Η Καθημερινή, 17/05/2015, <http://www.kathimerini.gr/815622/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/apoyh-trapeza-brics-kai-ellada>

⁹⁸ Lendman S., *Greece May Become a Member of BRICS. Debt Relief From the New Development Bank (NDB)?*, Global Research, 01/07/2015, <http://www.globalresearch.ca/greece-may-become-a-member-of-brics-debt-relief-from-new-development-bank-ndb/5459375>

⁹⁹ Mukhopadhyay S., *Greece Can Easily Get Funding From BRICS Bank: Russia*, International Business Times, 07/07/2015, <http://www.ibtimes.com/greece-can-easily-get-funding-brics-bank-russia-1998515>

επειδή απλώς ανήκει σε μια οικονομική ζώνη. Από την άλλη πλευρά, η ρωσική κυβέρνηση επιδιώκει ενδεχομένως να τροφοδοτεί διαρκώς την αντιπαράθεσή της με τη Δύση, εκμεταλλευόμενη κάθε ευκαιρία που της δίνεται με απογοητευμένους συμμάχους της δεύτερης, οι οποίοι αισθάνονται τη θέση τους επισφαλή μέσα στο ισχύον διεθνές οικονομικό σύστημα.

2.4 8th BRICS Summit: Νέο Δελχί, Δεκέμβριος 2016

Στο πλαίσιο της επιτυχημένης διακυβερνητικής συνεργασίας, οι χώρες BRICS συγκαλούν συνόδους κορυφής (summits) ανά τακτά χρονικά διαστήματα, προκειμένου να συζητήσουν οι αρχηγοί των κρατών μελών τα κύρια ζητήματα της ατζέντας τους. Συγκεκριμένα, οι BRICS έχουν πραγματοποιήσει έως και σήμερα εφτά συνόδους και η όγδοη αναμένεται στο τέλος του 2016 στην Ινδία.

Το πρώτο κι ίσως πιο ιστορικό BRIC Summit διεξήχθη στην Αικατερινούπολη της Ρωσίας τον Ιούνιο του 2009, όπου συμμετείχαν μόνο τα τέσσερα πρώτα από τα σημερινά κράτη- μέλη της ένωσης (δηλαδή, Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα). Πρόκειται για την πρώτη αυτόνομη σύνοδο κορυφής των κρατών αυτών. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ουσιαστικά πως είχαν πλήρη εξάρτηση από το δολάριο των ΗΠΑ και επιδίωξαν να χαράξουν, ως σύγχρονες αναδυόμενες οικονομίες, μια ανεξάρτητη οικονομική πολιτική, ενδεχομένως μακριά από το καθιερωμένο νεοφιλελεύθερο σύστημα. Παράλληλα, συμφώνησαν πως η εξάλειψη της φτώχειας και η επισιτιστική ασφάλεια, αποτελεί μείζον πρόβλημα στο εσωτερικό των κρατών τους και η εξεύρεση λύσεων κρίθηκε αναγκαία.

Ακολουθεί άλλη μία σύνοδος το 2010 στη Βραζιλία, με βασικό θέμα συζήτησης την παγκόσμια οικονομική κρίση και υπεγράφη μνημόνιο μεταξύ των τεσσάρων κρατών, προκειμένου να μπουν τα πρώτα θεμέλια της χρηματοοικονομικής ασφάλειας για τη συνεργασία των τεσσάρων χωρών. Σημαντικότερη όμως, σύνοδος, μέχρι και σήμερα, είναι ίσως η τρίτη κατά σειρά, που διεξήχθη το 2011 στην Κίνα. Κατόπιν, κινεζικής πρόσκλησης, συμμετέχει πλέον ως μέλος και η Νότια Αφρική, η οποία ήρθε να συμπληρώσει- όπως ήδη έχει αναφερθεί- το «S» στο ακρωνύμιο BRICS.

Σειρά έχουν άλλες τέσσερις συνόδους μέχρι το 2015, με βασικά θέματα συζήτησης η ενίσχυση της θέσης των BRICS σε διεθνείς οργανισμούς και τράπεζες και ο τρόπος αντιμετώπισης τους της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Ωστόσο, η έκτη σύνοδος κορυφής στην Fortaleza της Βραζιλίας έρχεται να επισφραγίσει την οικονομική συνεργασία των αναδυόμενων «γιγάντων» της σύγχρονης διεθνούς πραγματικότητας. Όπως παρουσιάστηκε πρωτύτερα, η σύσταση της New Development Bank είναι πλέον γεγονός και παρατηρείται πως σε πολύ σύντομο

χρονικό διάστημα, οι BRICS καταφέρνουν να ιδρύσουν μια αναπτυξιακή τράπεζα διεθνούς βεληνεκούς, που στόχο έχει να ανταποκριθεί στις νέες διεθνείς προκλήσεις με μεγαλύτερη επιτυχία από την υπάρχουσα Παγκόσμια Τράπεζα.¹⁰⁰

Το επόμενο λοιπόν BRICS Summit αναμένεται να λάβει χώρα το Δεκέμβριο του 2016 στο Νέο Δελχί της Ινδίας. Να σημειωθεί πως στο Νέο Δελχί είχε πραγματοποιηθεί και η τέταρτη Σύνοδος τους το 2012.

Η Σύνοδος ανακοινώθηκε τον Ιούλιο του 2015 από τον Υπουργό Εξωτερικών της Ινδίας, Sujata Mehta: «*Η Ινδία θα προεδρεύσει της Συνόδου Κορυφής των BRICS από τον Φεβρουάριο του 2016 έως τον Δεκέμβριο του 2016. Από το 2017 και μετά, η προεδρία της ένωσης των BRICS θα διαρκεί ένα έτος. Τότε, η Ινδία θα ασκήσει την προεδρία των χωρών BRICS για 11 μήνες*». ¹⁰¹ Οι πέντε χώρες, πρόκειται να συζητήσουν σαφώς τα τρέχοντα διεθνή ζητήματα. Εκτός αυτών όμως, όσο ισχυροποιείται η μεταξύ τους συνεργασία, τόσο τα κοινά θέματα που τους απασχολούν, πληθαίνουν.

Ο πρωθυπουργός της Ινδίας, Narendra Modi, εισήγαγε δέκα βασικά σημεία συζήτησης το 2016 με τα υπόλοιπα κράτη της ένωσης. Τα σημεία αυτά επικεντρώνονται στη δίκαιη ανάπτυξη του εμπορίου (fair trade), τη βιομηχανική δραστηριότητα των χωρών BRICS, την αγροτική ανάπτυξη, την τεχνολογία και τις υπηρεσίες. Σημαντική θέση θα καταλάβει και το ζήτημα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Όλα τα παραπάνω, σύμφωνα με την ινδική κυβέρνηση, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα πέντε κράτη στο εσωτερικό τους, πρέπει να εναρμονίζονται με τις σύγχρονες ανάγκες και τις διεθνείς επιταγές. Μονάχα έτσι θα μπορέσουν, υποστηρίζουν, να πετύχουν τη βιωσιμότητα στην ανάπτυξη οι BRICS.¹⁰²

¹⁰⁰ Stuenkel O., *The BRICS and the Future of Global Order*, Lexington Books, 2015, p.g 169- 174

¹⁰¹ DNA India, *India to chair BRICS Summit in 2016*, 09/07/2015, <http://www.dnaindia.com/money/report-india-to-chair-brics-summit-in-2016-2103283>

¹⁰² Sputnik News India, *PM Modi Proposes 10-Point Initiative for BRICS Nations*, 10/07/2015, <http://in.sputniknews.com/world/20150710/1015075457.html>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκιαγραφώντας τις εξελίξεις και την πρόοδο των χωρών BRICS, παρατηρήθηκαν οι επιδιώξεις τους στο διεθνές σκηνή. Μπορεί η οικονομική συνεργασία και σύμπραξη να ήταν ο αρχικός στους στόχος, ωστόσο, όπως παρουσιάστηκε, στην πορεία εξελίχθηκε σε πολλά περισσότερα από μια οικονομική και εμπορική συμμαχία. Οι BRICS διαθέτουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά ως προς το κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, οπότε μπορούν να απολαύσουν και κοινά οφέλη από το διεθνές σύστημα, αν συνεργαστούν. Εξάλλου, η ιστορία μέχρι σήμερα καταδεικνύει πως οι πολυεπίπεδες συνεργασίες κρατών έχουν περισσότερα οφέλη, παρά ζημίες.

Βασική τους στοιχείο φαίνεται να είναι η απογοήτευσή τους από το νεοφιλελεύθερο διεθνές σύστημα που συμφωνεί με τις επιταγές των ΗΠΑ και των ισχυρών της Ευρώπης. Θεωρούν πως το ισχύον σύστημα ευνοεί μόνο τα συμφέροντα της Δύσης και λειτουργεί βάσει των επιταγών τους.

Βασική τους επιδίωξη, λοιπόν, είναι να καταφέρουν με το δικό τους τρόπο να «απαντήσουν» στον ανεπτυγμένο και πλούσιο Βορρά. Εξάλλου, πλέον διαθέτουν την οικονομική ισχύ και την τεχνογνωσία για να το επιτύχουν. Επιθυμούν να διαφοροποιηθούν με πολλούς τρόπους, όπως να δημιουργήσουν τη δική τους αναπτυξιακή τράπεζα και τους δικούς τους συμμάχους-εταίρους. Προσπαθούν με λίγα λόγια, να δρουν ανεξάρτητα. Ας μην παραληφθεί πως ένας από τους κύριους λόγους που συγκαλούνται BRICS Summits είναι η συζήτηση των πέντε μελών για τις διεθνείς εξελίξεις. Συγκεκριμενοποιούν τις πολιτικές που θα χαράξουν και ποια στάση θα κρατήσουν απέναντι στα γεγονότα. Μένει μόνο να δούμε αν η τάση τους για διαφοροποίηση από τη Δύση, θα στεφθεί με επιτυχία.

Από την άλλη πλευρά όμως, ας μην παραλείπουμε πως οι BRICS εξακολουθούν να μαστίζονται από σοβαρά προβλήματα στο εσωτερικό τους. Η εικόνα που επικρατεί στα κράτη αυτά απέχει παρασάγγας από την ισχυρή εικόνα που διαθέτουν στο διεθνές οικονομικό σύστημα. Η πραγμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλους τους τομείς της- πολιτική, οικονομία, κοινωνία και περιβάλλον- είναι η μόνη επιλογή για μακροπρόθεσμη επιτυχία. Ευτυχώς, φαίνεται πως οι BRICS

συνειδητοποιήσαν εγκαίρως την ανάγκη για κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντική προστασία.

Αν δεν προβούν σε αποφασιστικές κινήσεις για την υιοθέτηση ολοκληρωμένων κοινωνικών, περιβαλλοντικών και πολιτικών πρακτικών- καθώς η ραγδαία οικονομική τους εξέλιξη αποτελεί ούτως ή άλλως μια πραγματικότητα- τότε δεν μπορεί να προαχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη. Αντίθετα, τα εσωτερικά τους προβλήματα θα πληθαίνουν και ο χρόνος που θα θεωρούνται αναδυόμενοι «γίγαντες» θα είναι εξαιρετικά περιορισμένος.

Ωστόσο, η υψηλή ανάπτυξη που σημείωσαν κατά τη δεκαετία του 2000 οφειλόταν, αφενός σε παρελθοντικές μεταρρυθμίσεις που απέδωσαν καρπούς και αφετέρου σε εξωτερικές συνθήκες και τους επέτρεψε να χαμηλώσουν το εισοδηματικό χάσμα μεταξύ εκείνων και των ανεπτυγμένων, παρόλο που οι περισσότερες αναδυόμενες παρέμειναν στη κατηγορία του μεσαίου εισοδήματος.

Σήμερα όμως, οι εξωτερικές αυτές συνθήκες που προώθησαν την ανάπτυξη τους εξασθένησαν, τα κέρδη από την παραγωγικότητα βαίνουν μειούμενα και η ίδια η παραγωγικότητα επιβραδύνθηκε. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 κατέδειξε κατά πόσο οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν στην ευνοϊκή περίοδο καθόρισαν την επίδοσή τους στην δυσμενή αυτή φάση. Δεδομένου του κινδύνου που αντιμετωπίζουν να εισέλθουν σε μία παρατεταμένη περίοδο ύφεσης, οι αναδυόμενες οικονομίες θα αναγκαστούν να ενισχύσουν τις μακροοικονομικές τους πολιτικές και να αντιμετωπίσουν τις αδυναμίες τους.

Η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί πλέον εκ νέου έμφαση σε δομικές μεταρρυθμίσεις. Θα χρειαστεί να χαράξουν καινοτόμες πολιτικές- σύμφωνα τουλάχιστον μέχρι τις μέχρι σήμερα πολιτικές που ακολουθούσαν, προκειμένου να ανταποκριθούν με επιτυχία στις νέες προκλήσεις του διεθνούς συστήματος. Το κόστος αυτών των μεταρρυθμίσεων βέβαια θα πρέπει να συνυπολογιστεί, καθώς θα βρουν αντιστάσεις από διάφορους διεθνείς οργανισμούς και συστήματα, των οποίων τα συμφέροντα θα πληγούν.

Επιπλέον, τα προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον και την μετανάστευση καθιστούν τη συνεργασία της διεθνούς κοινότητας επιτακτική ώστε να εξευρεθούν λύσεις για την ορθή διαχείρισή τους. Τόσο το θέμα της προστασίας του παγκόσμιου οικολογικού συστήματος όσο και τα προβλήματα που δημιουργούνται από τον

υπερπληθυσμό, την αστυφιλία, τη μετανάστευση την εγκληματικότητα και τις πολιτισμικές εντάσεις απαιτούν τη δημιουργία μηχανισμών και πολιτικών σε επίπεδο παγκόσμιας διακυβέρνησης που να λαμβάνει υπόψη την ετερογένεια της βάσης της.

Συνοψίζοντας, οι BRICS μάλλον ήρθαν για να μείνουν. Οι κινήσεις τους έως σήμερα, καταδεικνύουν αποφασιστικότητα και θέληση να «απαντήσουν» με το δικό τους τρόπο στις μέχρι τώρα υπερδυνάμεις του πλανήτη. Αναπτύσσεται διαρκώς το πολυπολικό διεθνές σύστημα. Οι BRICS επιχειρούν να αφήσουν το δικό τους στίγμα και να επηρεάσουν βασικούς τομείς της σύγχρονης διεθνούς πραγματικότητας, όπως το διεθνές εμπόριο, το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, τη διεθνή ασφάλεια, την κλιματική αλλαγή και τις διεθνείς επενδύσεις. Διαθέτουν ολοκληρωμένες πολιτικές που σκοπεύουν να υλοποιήσουν, οι οποίες καταδεικνύουν πως επιχειρούν να διαφοροποιηθούν από τη Δύση και να βασιστούν στη δική τους agenda. Δημιουργούν, σταδιακά, ένα σύνολο θεσμών που θα σταθούν αρωγοί στην επίτευξη αυτών των στόχων. Υπό αυτή την έννοια γεννάται μια ανταγωνιστική τάξη, που αμφισβητεί τις υφιστάμενες αρχές του διεθνούς στερεώματος. Ωστόσο, το πλέον επιθυμητό αποτέλεσμα θα ήταν να επέλθει συμφιλίωση των συγκρουόμενων δυνάμεων και συμφερόντων Δύσης και BRICS. Μέχρι όμως να συμβεί αυτό, αν συμβεί, το διεθνές σύστημα θα πρέπει να είναι έτοιμο από και πέρα να δεχτεί την αλλαγή που υφίσταται: η μεταψυχροπολεμική περίοδος αναδύει το πολυπολικό σύστημα, αλλά πλέον πρέπει να δεχτεί και την μεταμόρφωση πρώην «τρίτοκοσμικών» χωρών σε σύγχρονες υπερδυνάμεις.

Μελετώντας πολυδιάστατα τις αναδυόμενες οικονομίες των BRICS, παρατηρήθηκε πως στη σύγχρονη πραγματικότητα, είναι εμφανής η τάση του διεθνούς συστήματος για αλλαγή. Οι αναδυόμενες οικονομίες, εν γένει, αλλά με πρωτοπόρους τις χώρες BRICS, αν μη τι άλλο, γυρίζουν μια νέα σελίδα στην παγκόσμια οικονομία και τις διεθνείς σχέσεις, καθώς επιχειρούν- και σε πολλά σημεία φαίνεται πως το πετυχαίνουν- να ανταγωνιστούν άμεσα την ισχυρή Δύση.

Δίνουν νέες κατευθυντήριες, ενώ επιχειρούν με την χρήση soft power τακτικών να προσελκύσουν ολοένα και περισσότερα κράτη υπερ τους, καθώς μακροπρόθεσμα επιδιώκουν να γίνουν κι αυτοί οι «ισχυροί» του διεθνούς συστήματος. Η «δυτική» προσέγγιση, βάσει της οποίας, λειτουργούσε ως σήμερα το διεθνές πολιτικό και

οικονομικό σύστημα, τίθεται υπό αμφισβήτηση. Ίσως μετά την από-αποικιοκρατική εποχή, περνάμε στην περίοδο όπου οι πρώην «τριτοκοσμικοί» λαοί μπορούν να γίνουν άμεσα απειλή για την πρωτοκαθεδρία του πλούσιου Βορρά. Το οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό βάρος μετατοπίζεται. Ενδεχομένως, η ισχύς κινείται πλέον από την Δύση στην Ανατολή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική

i) Βιβλία

- Ρουμελιώτης Π. «Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση;», Εκδόσεις Λιβάνης, 2002
- Ρουμελιώτης Π. «Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο», Εκδόσεις Λιβάνης, 2009
- Τσάλτας Γ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010
- Τσάλτας Γ., *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2011
- Τσάλτας Γ., *Το Δικαίωμα στην Ανάπτυξη ως Ανθρώπινο Δικαίωμα, Χρονικά*, 1986, ΙΜΔΑ, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1988
- Σαμιώτης Γ.- Τσάλτας Γ., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Παπαζήση, Τόμος Ι, Αθήνα 1990

ii) Άρθρα

- Σπάθη Ρ., *Νέα οικονομική κρίση απειλεί να «χτυπήσει» τις αναδυόμενες αγορές*, Η Καθημερινή, 19/04/2015

B. Ξενόγλωσση

i) Βιβλία

- Aglietta M. - L. Berrebi, *Desordres dans le capitalisme mondial*, Odile Jacob, 2007
- Beausang F., *Globalization and the BRICs- Why the BRICs Will Not Rule the World for Long*, Palgrave Macmillan, 2012

- Borodina, S., Shvyrkov, O., *Investing in BRIC countries- Evaluating Risk and Governance in Brazil, Russia, India & China*, Standard & Poor's, 2010
- Cavusgil, Knight, Riesenberger, *International Business: Strategy, Management, and the New Realities*, Pearson Prentice Hall, 2008
- Collective Volume- supervisor: Stamatis Zachariadis, *Emerging Powers in a Changing World*, Center of Euro- Atlantic Studies- Rising Powers Working Group, November 2014
- Degans, A., *Les pays émergents de nouveaux acteurs: BRICS*, Ellipses, 2011
- Griffith-Jones S., *A BRICS Development Bank: A dream coming true?*, United Nations Conference on Trade and Development, United Nations- Discussions Papers, No. 215, March 2014
- Goldstein, A., Lemoine, F., *L'économie des BRICS*, La Découverte, 2013
- Hau, M., Scott, J., Hulme, D., *Beyond the BRICs: Alternative Strategies of Influence in the Global Politics of Development*, European Journal of Development Research, Issue 24, 2012
- Kateb, A. *Les nouvelles puissances mondiales: pourquoi les BRICS changent le monde?*, Ellipses, 2011
- Kobayashi-Hillary M., *Building a Future with BRICs- The Next Decade for Offshoring*, Springer, London, 2008
- Lo, Vai lo Hiscock, M., *The rise of BRICS in the global political economy*, Edward Elgar, Cheltenham-UK, 2014
- Mandrup T., Odgaard L., Cedric de Coning, *The BRICS and Coexistence- An alternative vision of world order*, Routledge Global Institutions Series, London and New York, 2015
- Panda J., *BRICS AND THE CHINA-INDIA CONSTRUCT A New World Order in Making?*, Institute for Defence Studies and Analyses, New Delhi, 2013
- Sajal M. & Meghna D., *BRICS Trade Policies, Institutions and Areas for Deepening Cooperation*, Centre for WTO Studies- Indian Institute of Foreign Trade, March 2013

- Stiglitz J. and Charlton A., *Fair Trade for All*, Oxford University Press, 2005
- Stuenkel O., *The BRICS and the Future of Global Order*, Lexington Books, 2015
- Singh S., Dube M., *BRICS and the World Order: A Beginner's Guide*, www.saiia.org.za and www.gegafrika.org.
- The BRICS report, *A study of Brazil, Russia, India, China and South Africa*, New Delhi, India, Oxford University Press, 2012
- UNEP, *Building Inclusive Green Economies- Success Stories from South-South Cooperation*, United Nations Environment Programme, 2013
- UNEP, *South- South Trade in Renewable Energy: A trade flow analysis of selected environmental goods*, Green Economy, United Nations Environment Programme, June 2014
- Uve, B., *The BRICS and emerging economies in comparative perspective: political economy, liberation and institutional change*, Routledge, 2014

iii) Άρθρα

- IMF Staff discussion note, Emerging Markets in Transition. Growth Prospects and Challenges, SDN 14/06/2014
- Laidi Z., *The BRICS Against the West?*, Ceri Strategy Papers, No 11- Hors Série, Sciences Po.- CERI- CNRS, novembre 2011
- Neil Macfarlane, S., *The 'R' in BRICs: is Russia an emerging power?*, International Affairs, Vol. 82, Issue 1, p.g. 41-57, 2006
- O'Neill J., *Building Better Global Economic BRICs*, Global Economic Paper 66, Goldman Sachs, 2001
- Russia Today, *Greece may apply for BRICS bank, but not discussed officially – Putin's aide*, 07/07/2015

- Streets, D., *Black Smoke in China and its Climate Effects*, Asian Economic Papers, vol. 4, no. 2, p.g. 1-23, 2006
- Wilson D. , Roopa Purushothaman, *Dreaming With BRICs: The Path to 2050*, Global Economic Paper 99, Goldman Sachs, 2003
- World Bank Reports, *New growth drivers for low- income countries: the role of BRICS- 4th Summit Delhi Declaration*, 2014

Γ. Ηλεκτρονικές Πηγές

i) Άρθρα (ελληνικά)

- Καρακούσης Α., *Οι BRICS και η Ελλάδα*, Το Βήμα, 17/07/2014,
<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=616189>
- Μέλνικοφ Κ., *Τεράστια τα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας*, Η Σύγχρονη Ρωσία, 17/07/2013,
http://gr.rbth.com/business/2013/07/17/terastia_ta_energeiaka_apothemat_a_ti_rosia_23627
- Το Βήμα, *Μόσχα καλεί Ελλάδα να συμμετάσχει στην αναπτυξιακή τράπεζα των BRICS*, 11/05/2015,
<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=702800&h1=true#commentForm>
- Τα Νέα, *Ρουμελιώτης: «Διερευνάται η δυνατότητα συμμετοχής στην τράπεζα των BRICS»*, 14/05/2015,
<http://www.tanea.gr/news/economy/article/5238747/t-roymeliwths-dierynatai-h-dynatothta-symmetoxhs-sthn-trapeza-twn-brics/>
- Χουλιάρα Νίκλαν Γ., *BRICS: οι αναδυόμενες οικονομίες περνούν στην αντεπίθεση*, Geopolitics & Daily News, 07/09/2014,
<http://www.geopolitics.com.gr/2014/07/brics.html>
- Φίλης Κ., *Άποψη: Τράπεζα BRICS και Ελλάδα*, Η Καθημερινή, 17/05/2015,
<http://www.kathimerini.gr/815622/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/apoyh-trapeza-brics-kai-ellada>

ii) Άρθρα (ξενόγλωσσα)

- Burke J., *Delhi considers shutting schools as toxic smog continues*, The Guardian, 11/12/2015,
<http://www.theguardian.com/environment/2015/dec/11/delhi-considers-shutting-schools-as-toxic-smog-continues>

- Climate Change Policy & Practice, BRICS Environment Ministers Discuss Green Economy, Climate Change,
<http://climate-l.iisd.org/news/brics-environment-ministers-discuss-green-economy-climate-change/>
- Climate Home, *BRICS' leaders back global climate change pact*, 12/07/2015,
<http://www.climatechangenews.com/2015/07/12/brics-leaders-back-global-climate-change-pact/>
- Climate Home, *BRICS group to expand environmental cooperation*, 24/04/2015,
<http://www.climatechangenews.com/2015/04/24/brics-group-to-expand-environmental-cooperation/>
- Desai R., *The BRICS are building a challenge to western economic supremacy*, Global Economy- Opinion, The Guardian, 02/04/2013,
<http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/apr/02/brics-challenge-western-supremacy>
- DNA India, *India to chair BRICS Summit in 2016*, 09/07/2015,
<http://www.dnaindia.com/money/report-india-to-chair-brics-summit-in-2016-2103283>
- Dyomkin D. and Kelly L., *BRICS call on G20 to work harder on economic policy cooperation*, Reuters, 15/11/2015,
<http://www.reuters.com/article/g20-turkey-brics-idUSL8N13A0L620151115>
- Goldman Sachs, *Dreaming With BRICs: The Path to 2050*, Global Economics Paper No: 99, 01/10/2003,
<http://www.macropolis.org/oriente/BRICS.pdf>
- Flemes D., *Emerging Middle Powers' Soft Balancing Strategy: State and Perspectives of the IBSA Dialogue Forum*, GIGA Research Programme: Violence, Power and Security, GIGA Working Papers, No 57, August 2007,
http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2009/1617/pdf/wp57_flemes.pdf
- Froio N., *Brazil's government has set the favelas and middle classes against each other*, The Guardian, 09/02/2014,
<http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/feb/08/brazil-government-set-favelas-against-middle-classes>

- Kai J., *What Kind of Power Does a Rising China Need?*, The Diplomat, 03/01/2014,
<http://thediplomat.com/2014/01/what-kind-of-power-does-a-rising-china-need/>
- Kelly L., *BRICS call on G20 to work harder on economic policy cooperation*, Reuters, 15/11/2015,
<http://www.reuters.com/article/g20-turkey-brics-idUSL8N13A0L620151115>
- Keck Z., *The Hard Side of Soft Power*, The Diplomat, 24/07/2013,
<http://thediplomat.com/2013/07/the-hard-side-of-soft-power/>
- Keukeleire S. and Bruyninckx H., *The European Union, the BRICs, and the Emerging New World Order*, International Relations and the European Union- The New European Union Series, Oxford University Press, 2nd edition, 2011,
https://books.google.fr/books?hl=el&lr=&id=twy7sBbFm0oC&oi=fnd&pg=PA380&dq=brics+sustainable+development&ots=jB_1JPzzBE&sig=JRTuJOMICPc59Lqn20IoHek121w&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Lendman S., *Greece May Become a Member of BRICS. Debt Relief From the New Development Bank (NDB)?*, Global Research, 01/07/2015,
<http://www.globalresearch.ca/greece-may-become-a-member-of-brics-debt-relief-from-new-development-bank-ndb/5459375>
- Manning J., *The Importance of the New Development Bank*, International Banker,
<http://internationalbanker.com/banking/the-importance-of-the-new-development-bank/>
- Moss T., *Soft Power? China Has Plenty*, The Diplomat, 04/06/2013,
<http://thediplomat.com/2013/06/soft-power-china-has-plenty/>
- Mukhopadhyay S., *Greece Can Easily Get Funding From BRICS Bank: Russia*, International Business Times, 07/07/2015,
<http://www.ibtimes.com/greece-can-easily-get-funding-brics-bank-russia-1998515>
- Nicolson G., *South Africa: Where 12 million live in extreme poverty*, Daily Maverick, 03/02/2015,

<http://www.dailymaverick.co.za/article/2015-02-03-south-africa-where-12-million-live-in-extreme-poverty/#.VnP5uPmLTIU>

- Olalde M., *The Haunting Legacy of South Africa's Gold Mines*, Yale Environment 360, 12/11/2015,
http://e360.yale.edu/feature/the_haunting_legacy_of_south_africas_gold_mines/2931/
- Putz C., *Is It Time to Put Away the BRICS?*, The Diplomat, 11/11/2015,
<http://thediplomat.com/2015/11/is-it-time-to-put-away-the-brics/>
- Ramsey L., *11 photos that show just how bad China's recent high pollution days have been*, Business Insider, 01/12/2015,
<http://www.businessinsider.com/china-air-pollution-levels-in-2015-2015-12>
- Reuters, *India, China commit to work together on climate change*, Thomson Reuters Foundation, 15/05/2015,
<http://www.trust.org/item/20150515075602-27pqx/?source=fiOtherNews2>
- Route Magazine, *BRICS New Development Bank could save Greece from financial vultures*, 20/07/2015,
<http://routemag.com/2015/07/20/brics-new-development-bank-could-save-greece-from-financial-vultures/>
- Shestakov Y., *China and Russia plan greater Eurasian integration*, Rossiyskaya Gazeta, 05/06/2015,
http://rbth.com/international/2015/06/05/china_and_russia_plan_greater_eurasian_integration_-_expert_46607.html
<https://www.rt.com/business/272083-russia-greece-brics-ushakov/>
- Sputnik News India, *PM Modi Proposes 10-Point Initiative for BRICS Nations*, 10/07/2015,
<http://in.sputniknews.com/world/20150710/1015075457.html>
- Tiezzi S., *Don't Forget About the New BRICS Bank*, The Diplomat, 22/07/2015,
<http://thediplomat.com/2015/07/dont-forget-about-the-new-brics-bank/>
- The Rio Times, *Rio Favela Population Largest in Brazil: Daily*, 23-12-2011,
<http://riotimesonline.com/brazil-news/rio-politics/rios-favela-population-largest-in-brazil/#>

- Wong E., *China's Plan to Curb Air Pollution Sets Limits on Coal Use and Vehicles*, The New York Times, 12/09/2013,
http://www.nytimes.com/2013/09/13/world/asia/china-releases-plan-to-reduce-air-pollution.html?_r=3&.

iii) Άλλα

- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, *Αναδυόμενες οικονομίες*,
<https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/international/emerging/html/index.el.html>
- International Monetary Fund- World Economic Outlook (WEO):
<http://www.imf.org/external/Pubs/ft/weo/2014/01/>
- New Development Bank BRICS,
<http://ndbbrics.org/>
- The World Bank, *Brazil: A Poverty Assessment*,
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20206734~menuPK:443285~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367,00.html>
- United Nations, *The Millennium Development Goals Report 2015*, New York, 2015,
[http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)
- Universal Credit Rating Group
<http://www.ucrgratings.com/about/history.html>

